

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості

**Дослідження рольових позицій жінки за творами Марії Матіос
«Мами», «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки» та
«Черевички Божої Матері»**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II курсу магістратури
освітньої програми
**«Українська філологія
та західноєвропейська мова»**
спеціальність 035 Філологія
Мар'яна Валеріївна Бабир
Науковий керівник:
к. філол.н., асист. Марина РЯБЧЕНКО

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
протокол №10 від «16» квітня 2024 року
завідувач кафедри _____ (підпис)
д.філол.н., проф. Оксана СЛІПУШКО

КИЇВ
2024

АНОТАЦІЯ

Актуальність цього дослідження визначена історичним контекстом. Адже довгий час вважалося, що жінка може реалізувати себе лише як дружина та мама. Проте поява сильних жінок з власними амбіціями та бажанням розвиватися в професійній сфері, змінило це твердження. Література також змінилася, зображуючи все більше героїнь, чиї бажання виходять за межі суспільних стереотипів. Марія Матіос – визнана українська письменниця. Її твори є важливим джерелом для розуміння ролі жінки в українському суспільстві та культурі. Письменниця розкриває теми гендерної нерівності, соціальної дискримінації, сімейних традицій та культурних уявлень про жіночу роль.

Об'єктом дослідження є романи Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки», «Мами», «Солодка Даруся» та «Черевички Божої Матері»

Предмет дослідження – гендерна проблематика в творах «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Черевички Божої Матері» та «Мами»

Мета дослідження полягає у розгляді гендерних питань, викреслених у творах Марії Матіос, таких як «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Мами» та «Черевички Божої Матері».

Для досягнення цілей встановлено наступні завдання:

- аналіз жіночих образів у творах українських письменників.
- вивчення ролі жінки в суспільстві через призму творів Марії Матіос.
- визначення гендерної проблематики у романах "Майже ніколи не навпаки", "Солодка Даруся", "Мами" та "Черевички Божої Матері".

У роботі використано герменевтичний метод літературознавчих досліджень та феміністичну критику.

Дослідження рольових позицій жінки за творами М. Матіос «Мами», «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки» та «Черевички Божої Матері» розкриває складність та різноманітність жіночих образів у сучасній українській літературі. Ретельний аналіз кожного твору дозволяє виявити

ключові моменти, що відображають роль жінки в українському суспільстві, її пошук власного місця та самовираження в умовах соціокультурних змін.

Ключові слова: гендерне питання, жіночі образи, патріархат, роль жінки, творчість Марії Матіос

SUMMARY

The relevance of this study is determined by the historical context. For a long time, it was believed that a woman can only fulfil herself as a wife and mother. However, the emergence of strong women with their own ambitions and desire to develop professionally has changed this statement. Literature has also changed, portraying more and more heroines whose desires go beyond social stereotypes. Maria Matios is an Ukrainian writer. Her works are an important source for understanding the role of women in Ukrainian society and culture. The writer reveals the themes of gender inequality, social discrimination, family traditions and cultural perceptions of women's role.

The object of the study is Maria Matios's novels *Almost Never the Other Way Round*, *Mothers*, *Sweet Darusia*, and *The Shoes of the Mother of God*.

The subject of the study is gender issues revealed in the novels "Sweet Darusia", "Almost Never the Other Way Round", "The Shoes of the Mother of God" and "Mothers".

The purpose of the study is to examine the gender issues raised in the works of Maria Matios, such as *Sweet Darusia*, *Almost Never the Other Way Round*, *Mothers*, and *The Shoes of the Mother of God*.

To achieve the goals, the following objectives have been set:

- Analysing female characters in the works of Ukrainian writers.
- To study the role of women in society through the prism of the works of Maria Matios.
- Determination of gender issues in the novels *Almost Never the Other Way Round*, *Sweet Darusia*, *Mothers*, and *The Shoes of the Mother of God*.

In my work I use the hermeneutic method of literary studies and feminist criticism.

The female images created by Maria Matios are a kind of "repeaters" of historical events that took place in the twentieth century in the Western Ukrainian lands, and which are still taking place in Ukraine today. The study of the role positions of women in Maria Matios's *Mothers*, *Sweet Dariusia*, *Almost Never the Other Way Round*, and *The Shoes of the Mother of God* reveals the complexity and diversity of female characters in contemporary Ukrainian literature. A careful analysis of each work allows us to identify key points that reflect the role of women in Ukrainian society, their search for their own place and self-expression in the context of socio-cultural changes.

Key words: gender issue, female characters, patriarchy, role of women, works by Maria Matios

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ I. Феміністичні тенденції в українській літературі	12
1.1 Феміністичні тематики в літературі XIX століття.....	12
1.2 Різноманіття жіночих іпостасей у творах письменників сучасності.....	17
Розділ II. Материнське начало у творі «Мама»	22
2.1 Роль родительки в творчості українських письменників...	22
2.2 Материнська любов: безмежна міць чи безмежна втрата?.....	24
2.3 Морок горя при втраті дитини серед героїнь роману.....	26
Розділ III. «Солодка Даруся» – від драми до безперервного пошуку сенсу життя	37
3.1 Проблема становлення особливості та утвердження головної героїні в суспільстві.....	37
3.2 Образ Дарусі, як доньки, крізь призму біблійного інтертексту.....	39
3.3 Трансформація символічного простору головної героїні в творі.....	42
Розділ IV. Естакада психологічних візерунків у романі «Майже ніколи не навпаки»	45
4.1 Криза духовності головних героїв роману.....	45
4.2 Конфлікт цінностей чоловічого та жіночого в романі.....	47
4.3 Нерівність гендерних ролей у шлюбі під впливом патріархальних норм.....	50

Розділ V. Становлення Іванки Борсук в тогочасному суспільстві у романі «Черевички Божої Матері».....	53
5.1 Розвиток головної героїні від архетипу Дитина до архетипу Матір.....	53
5.2 Драматичні події крізь призму дитячої свідомості.....	55
Висновки.....	59
Список використаних джерел.....	65

ВСТУП

Українська література багата на непересічних та неповторних жіночих персонажів, які відображають різноманітні аспекти жіночого досвіду та ролі в суспільстві. Від архетипів до індивідуальних особистостей, вони втілюють різноманітність характерів, відчуттів та проблем, з якими стикаються жінки в українському суспільстві на різних етапах історії.

Історично склалося, що жінка – це дружина та матір. Це було зрозуміло, оскільки початкова функція жінки полягала у формуванні сім'ї та створенні в ній затишку. Проте з часом роль жінки у суспільстві змінювалась, і разом із цим змінювалися їх образи у літературі.

У XIX столітті питання про жінок все частіше привертало увагу суспільства. Роль жінки стала іншою, її можливості розширювалися. Ольга Кобилянська, як активна учасниця жіночого руху на Буковині, відома як одна з найосвіченіших жінок свого часу. У своїй літературі вона створювала образи інтелігентної та міцної жінки, яка виходила за межі соціальних стереотипів та світоглядних обмежень.

Сучасні ж героїні літератури проявляють силу духу, вирішуючи проблеми та проживаючи з гідністю складнощі. Вони не гірше за чоловіків і відстоюють свої права на свободу та незалежність. Їхня мета виходить за межі кохання та сім'ї, вони готові боротися за свої права та свободу в будь-яких сферах життя. Однією з представниць сучасної літератури, в творчості якої неодноразово підіймається жіноче питання, є М. Матіос.

М. Матіос – видатна українська письменниця, чиї твори активно висвітлюють жіноче питання та проблеми, з якими стикаються жінки в українському суспільстві. Її творчість має великий вплив на вивчення та розуміння жіночої ідентичності та ролі жінок в сучасному світі.

«Чортиком, що вискочив із табакерки», то «грант-дамою української літератури» називають М. Матіос. Видатна українська письменниця, поет, прозаїк і публіцист. За результатами соціологічних досліджень М. Матіос незмінно входить до п'ятірки сучасних письменників, яких читають і знають

в Україні. Також входить до сотні найбільш впливових жінок України. Має неофіційний титул «найпліднішої письменниці України».

Своїми творами М. Матіос прославила себе в Україні. А її слава досягла європейського рівня. Адже тільки «Солодку Дарусю» перекладали на польську, хорватську, сербську та інші європейські мови.

Прозові тексти М. Матіос представляють, моделюють, віртуалізують історію, що відбувається з людиною, людьми і подані густими, нерідко запашними шматками соціумного життя [17, с. 66]. Ці твори відзначаються глибиною філософських роздумів і національною спрямованістю, пронизані трагічним світосприйняттям, звертаються до історичних подій і сучасності нашого народу, досліджують внутрішній світ людини в різних обставинах, зокрема світ жінки. Багато ситуацій наповнені еротизмом, містять таємниці та загадковість, написані вишуканою народною мовою.

«Я добре знаю, що хочу сказати кожною книжкою. Я завжди кажу, що «Життя коротке», «Нація», «Даруся» – це книжки-батоги. Вони написані лівою рукою, бо я від природи шульга, тобто найправдивішою мною, найглибиннішою» [22, с.12]. Письменниця майстерно поєднує у своїх роботах унікальний західноукраїнський колорит, міфологічні мотиви та сюжети з реальним історичним життям народу. Б. Червак стверджує: «Маємо на дивовиж «свіжу» прозу, де синтезовано колорит місцевого буковинського фольклору з елементами імпресіонізму, сюрреалізму й екзистенціалізму». М. Матіос працює з жанром сімейної саги, її твори охоплюють життя родини в декількох поколіннях. Основною особливістю прози письменниці можна також вважати концептуальну «зануреність» в історію країни. Р. Харчук зазначає: «Саме завдяки українській історії, яка є об'єднуючим чинником нації, М. Матіос перетворюється на письменницю загальнонаціональну». Матіос говорить не про конкретну людину, а про весь український народ, що часто потерпає через свою надмірну довірливість, недосвідченість [47, с.6]. Через життя простих селян, зокрема через жіночі долі, зруйновані війнами та

історичними катаклізмами, що випробовують їхні характери, письменниця розповідає історію нашої країни.

Жінка є центральним образом творчості М. Матіос, що дозволяє глибоко дослідити проблему повноти, цілісності та багатогранності людської особистості. Саме через жіночі образи М. Матіос передає історичні процеси, що відбувалися на західноукраїнських землях протягом ХХ століття. Жіночі долі яскраво ілюструють суспільно-історичні процеси.

У романі «Солодка Даруся» М. Матіос зосереджує увагу на образі Дарусі, яка є не лише головною героїнею твору, а й уособленням жорстокого часу. У творі «Майже ніколи не навпаки» М. Матіос піднімаються теми родинних цінностей, жіночого бунту, сексуальної свободи, жіночої самотності тощо. У драмі на шість дій «Мами» письменниця розповідає про життя «після» для мам, які втратили синів. А в «Черевичках Божої Матері» письменниця розповідає про дванадцятирічну дівчину Іванку, що жорстоким способом дізнається, що таке добро, і зло.

Жіночі образи у романах «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Мами», «Черевички Божої Матері» розкриваються через гендерні ролі, які виконують героїні М. Матіос: нареченої, дружини, невістки, свекрухи, мами, доньки. М. Матіос майстерно і тонко передає внутрішній світ української жінки, її світосприйняття і світовідчуття. Усі ці твори відображають проблеми стосунків між жінками і чоловіками, гендерних ролей, нав'язаних суспільством, боротьби між природними інстинктами і культурними нормами, кохання і ненависті, гріха і спокути, долі пересічної людини.

У своїх романах, оповіданнях та есе М. Матіос створює жіночі образи, які виходять за межі традиційних стереотипів та надають глибину та складність розумінню жіночого досвіду. Вона досліджує теми гендерної нерівності, насильства, самовизначення та інших важливих аспектів жіночого життя. Матіос створює образи сильних, самостійних жінок, які змушені боротися зі складними життєвими обставинами та соціальними нормами. Її героїні не

тільки протистоять негативним впливам зовнішнього світу, але і виробляють власну ідентичність та пошук внутрішньої сили.

Таким чином, творчість М. Матіос відіграє значну роль у вивченні та розумінні жіночого питання в українській літературі. Її твори спонукають читачів задуматися про важливі аспекти жіночого життя та допомагають збагатити сучасний дискурс про гендерну рівність та ідентичність.

Актуальність дослідження. Питання про місце та роль жінки у суспільстві завжди було актуальним. Історично склалося так, що жінки мають менше можливостей, ніж чоловіки, для реалізації своїх здібностей. Це обумовлено соціальним ставленням до них. Жінки часто могли себе реалізувати лише у материнстві та сімейному житті, вважаючи професійний розвиток та громадсько-політичну діяльність менш важливими. Таке уявлення про жінок становить порушення їхніх прав. І на сьогоднішній день окрім оплачуваної роботи на плечі жінки лягає домашня праця, яка вважається «жіночою» – прибирання, готування, догляд за дітьми, констатує директор Центру соціальних і трудових досліджень Н. Потарська. Над актуалізацією гендерної проблематики працювали літературознавці та критики В. Агеєва, О. Забужко, Н. Зборовська, Л. Пастушенко, М. Слабошпицький, та інші [25, с. 336].

Метою роботи є дослідження гендерної проблематики в творах М. Матіос «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Мами», Черевички Божої Матеру»

Для реалізації мети поставлено такі завдання:

- розглянути жіночі образи в творах сучасних письменників
- дослідити роль жінки в суспільстві в творах М. Матіос
- окреслити гендерну проблематику в романах «Майже ніколи не навпаки», «Солодка Даруся» та «Мами», «Черевички Божої Матері»

Об'єкт дослідження – романи М. Матіос «Майже ніколи не навпаки» «Мами», «Солодка Даруся» та «Черевички Божої Матері»

Предмет дослідження – гендерна проблематика, що розкривається в творах «Солока Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Черевички Божої Матері» та «Мами»

Методи дослідження. У даній роботі використовую – герменевтичний метод літературознавчих досліджень та феміністичну критику

Теоретико-методологічна основа дослідження. Для аналізу обраної теми та її аспектів звертаюся до праць, які базуються на феміністичному дискурсі та аналізують творчість М. Матіос: С. Павличко, К. Турін, О. Щур, Л. Базів, К. Ісаєнко, О. Забужко, В. Агеєва, О. Вірич та Г. Павлишин.

Наукова **новизна** роботи виявляється в таких пунктах:

- інтеграція різних творів М. Матіос. Дослідження рольових позицій жінок через призму кількох романів авторки дозволить виявити зміни у сприйнятті ролі жінки в різних часових і контекстуальних рамках.
- глибинний аналіз образів і персонажів. Проведення детального аналізу характерів жінок у романах може розкрити нові аспекти їхнього представлення в літературі.
- порівняльний аналіз з іншими творами. Порівняння рольових позицій жінок у творчості М. Матіос з іншими українськими письменниками чи представленням жіночності у світовій літературі може підкреслити унікальність та специфіку її підходу.

Практичне значення роботи. Дослідження може стати доповненням до феміністичних досліджень, які ставлять за мету виявлення та аналіз стереотипів щодо образів жінок у літературі. Робота може бути корисною для культурологів та літературознавців, які цікавляться вивченням взаємозв'язку між літературою та суспільством через призму гендерних аспектів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, а також містить список використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 67 сторінок, з них основного тексту 64 сторінки.

РОЗДІЛ І. ФЕМІНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1 Феміністичні тематики в літературі ХІХ століття

Наприкінці ХІХ століття український жіночий рух розгортає свою активну діяльність. Ф. Кошарська – відома зарубіжна дослідниця української культури назвала феміністичні тенденції в українській літературі як «маскарад фемінізму» [10, с.2]. Саме це явище «замаскованості» фемінізму стало ознакою, притаманною українському літературному рухові. «Літературний образ жінки ХІХ століття– «покритки», «бурлачки», «повії», що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед «царівною» і «одержимою духом». В українській літературі вперше прозвучав інтелігентний жіночий голос, а разом з ним і феміністична ідея», – писала С. Павличко [48, с.491].

Як пише дослідниця фемінізму М. Богачевська – Хом`як: «Для українського жіночого руху того часу домашня господиня перестала бути жіночим ідеалом, її місце заступила політично свідомо й віддана громадській роботі жінка» [6, с.424]. Дослідниця Н. Поліщук вважає, що «український жіночий рух приніс з собою дух свободи і на теренах українського слова виразно прозвучали ідеї емансипації та фемінізму» [54, с.45]. Жіноче питання у ХІХ - ХХ столітті розглядали також такі дослідники як О. Забужко, З. Гузар, О. Грицай, І. Дзюба, Т. Гундорова, В. Вознюк, В. Агеєва та інші.

Образ жінок, які борються не на полі бою, а на роботі, в побуті, у суспільстві в цілому заслуговує великої уваги. Для таких героїнь важлива реалізація в професійній сфері, та рівність в правах та обов'язках з чоловіками. Ці героїні виходять за межі: «донька, дружина, мати». Таких героїнь зображували власне й письменниці, що писали в патріархальному світі, і хотіли бути успішними не тільки в ролі матері. О. Пчілка, Н. Кобринська,

Леся Українка та О. Кобилянська – були рушійною силою феміністичного руху ХІХ – ХХ століття. Так у творі Лесі Українки «Камінний господар» головні героїні зображуються сильнішими за чоловічих персонажів. На думку О. Забужко цей твір – це «заявка жінки на владу» [23, с.410]. Головна героїня Анна усвідомлює своє право на незалежність, на вільне укладання шлюбу та на вільне висловлювання своїх думок. І хоч сама Леся Українка називає Анну егоїсткою, проте за сучасними мірками її такою не назвеш. Визначаючи задум драми, письменниця стверджує: «Ідея її – перемога камінного, консервативного принципу, втіленого в командорі, над роздвоєною душею гордої, егоїстичної жінки донни Анни, а через неї – і над Дон-Жуаном, «Лицарем волі»» [30, с.150]. Імпульсом до написання драми було прочитання письменницею «Кам'яного гостя» О. Пушкіна. Його героїня Анна – героїня з тихим і слабким голосом. Вона безправна, а отже має вийти заміж із розрахунку. Анна за О. Пушкіним – це об'єкт чоловічих бажань. До неї зверхньо ставиться чоловік, домінує над нею. Під жіночим пером Анна набуває інших якостей та характеристик. В творі Лесі Українки жертвою стає чоловік – Дон Жуан. Тож велика заслуга письменниці наділяти героїнь минулих століть уставами та поняттями, які актуальні до сьогодні. Та зображувати їх повноправними членами суспільства. Література давала змогу жінкам, задовго до сьогодні, проявляти свої здібності. Тому в повісті Л. Кобилянської «Царівна» героїня Наталка Верковичівна прагнула стати письменницею. Прагнула писати, і отримувати за це кошти на життя.

Леся Українка та О. Кобилянська – письменниці, що кинули виклик домінуючому патріархальному становищу. Своїми попередницями вони мали Марко Вовчка, Г. Барвінок, О. Пчілку та Н. Кобринську. Тож вони стали спадкоємицями зрілої традиції «жіночої літератури».

Та на думку С. Павличко входження письменниць до феміністичної проблематики мало свої парадокси. Леся Українка та О. Кобилянська не були активістками феміністичного руху. У своїх роздумах про "жіноче питання" Леся Українка виходила з ідеології Франка. Її певний скептицизм стосовно

фемінізму пояснюється переконанням, що проблеми жінок не можуть бути вирішені окремо від загальносуспільних питань. З приводу пропозицій організаторки жіночого руху в Галичині Н. Кобринської стосовно співпраці, Леся Українка писала: «Очевидно, ми порозумітись не можемо. Вона задала, наприклад, мені такі теми: «Жінка-українка та її діяльність на полі національного відродження», а я не розумію, як би се приступитись до такої незвичайної теми» [30, с.228].

О. Кобилянська мала досвід співпраці з «Товариством Руських жінок на Буковині». У 1894 році вона стала однією з ініціаторок створення цієї феміністичної організації і дебютувала в літературі як послідовна феміністка. Її твір «Людина» був написаний під впливом «Духу часу» Наталії Кобринської і був їй присвячений. Перші класичні повісті О. Кобилянської, такі як «Людина» й «Царівна», відкрили новий етап української прози. Це були описи життя середнього класу у психологічній прозі, де внутрішній сюжет був важливіший за зовнішній. Письменниця пропагувала нові ідеї, такі як емансипація та фемінізм. Її образ «Нової жінки» був сильним характером, позбавленим романтичних нахилів і готовим до самотнього виклику суспільству. Ці характеристики були відсутні у жіночих образах у чоловічій народницькій літературі.

В опозицію «сильні жінки – слабкі чоловіки», на думку С. Павличко, трансформовано філософські погляди Ф. Ніцше. «Кобилянську вабила романтична надлюдина, – зазначає дослідниця, – але в баченні письменниці вона була, безсумнівно, жінкою» [48, с.71]. «Негативність» чоловічих персонажів постає, передусім, з їх безхарактерності, слабкості волі.

Саме через повість «Людина» О. Кобилянської можна прослідкувати позицію щодо місця жінки у суспільстві. В творі щастя героїні пов'язується з позицією в житті, з потребою боротися з обставинами, що сковують розвиток духовних сил.

«Нова жінка» у творі – людина з сильним характером. Інтелігентна, освічена, з прогресивними поглядами на життя. Вона в змозі кинути виклик

суспільству, цих рис бракувало образам у чоловічій народницькій літературі. Кобилянська стверджує, що жінка-неповторна особистість з правом на вибір. Вона – також людина!

«Кажуть: шукай щастя в собі! Що ж я б давно так і зробила, якби мала від чого відштовхнутися, бо шукати щастя мені не звикати. Смішно лише те, що в собі не знайдеш те, щастя, що міг би схвалити розум, а найгірше те, що той розум в мене є» [29, с. 237]. У центрі повісті-родина Ляуферів. Батьки виховують чотирьох доньок та сина. Контрастом виступає ставлення до дітей з боку батьків. Якщо син-це «гординя мого життя, світило цілої родини», то дівчата «то молодий кінь». Нікого не хвилюють їхні почуття. Їхнім головним обов'язком є підкорення волі батька, чоловіка.

Проте не всі згоджувалися на це. Олена Ляуфер – освідчена донька лісового радника. Вона не хоче виходити заміж з «вигідною партією» для родини. Олена прагне свободи і волі, знань і освіти. Вона хоче й кохати, але ніхто не сприймає її світобачення. Матері здається, тільки відлякує своїми думками чоловіків. «Ах, що вона [мати] сього дожити мусила, що її донька розвивала нежіночі, хоробливі, безбожні погляди та говорила про якусь рівноправність між мужчиною і жінкою!» [29, с.292]. В першу чергу О. Кобилянська показує не на чоловіків і жінок у сім'ї. А на те, що вони народжені рівними з однаковим прагненням до щастя та кохання.

У творі відчутний філософії Ніцше. Його романтичну надлидину створила у повісті О.Кобилянська. Тільки якщо у Ніцше надлюдина – будь-хто, то у творі письменниці – це жінка. Жінка сильна, що протистоїть складним обставинам і виборить місце під сонцем. Як пише С. Павличко: «Кобилянську вабила романтична надлюдина, але в баченні письменниці вона була, безсумнівно, жінкою. «Негативність» чоловічих персонажів постає, передусім, з їх безхарактерності, слабкості волі» [1, с.126].

У творі не знайти сильного чоловічого образу. Чоловікам не потрібно завойовувати жінку, поки вона нічого не вирішує. Та був чоловік, який розумів думки Олени, бо бачив як ставляться до жінок закордоном. Стефан

Лієвич допомагав Олені. Їхня взаємна приязнь пізніше переростає в кохання. Олена з критичним розумом розуміє, що він не ідеальний. «Нудний педант, був заздрісний, був гарячка. А ще мав спадкову схильність до пияцтва» [29, с. 276]. Проте, любила його і вірила в цю любов. Вони могли б бути щасливою парою, але тиф забрав життя хлопця. Вона не вийде заміж без кохання, лиш прагне заробляти самостійно і жити спокійне життя. Родина не розділяла її прагнень. Через розгульний спосіб сина, сім'я втрачає свої фінанси. І єдиним порятунком бачили вдале заміжжя Олени. Героїня втратила кохання, та не втратила надію на спробу заробляти самостійно на життя. Вона проти планів батька на заміжжя з місцевим багатієм. Та доля все випробовувала героїню, а вона все не здавалась. Після смерті брата, з боргами, переїджає з родиною на село і тяжко працює. Фемінізм О.Кобилянської ми бачимо в поглядах Олени на життя. В її бажанні жити по-новому. І її згода на заміжжя-це не слабкість, це прагнення врятувати сім'ю. Прояв того, що вона-людина.

Ользі Кобилянській вдалося привернути увагу громадськості до жіночної реальності, яка вийшла за рамки традиційного патріархального уявлення. Вона вбудувала феміністичні ідеї у свою творчість, сприяючи модернізації літературного процесу.

1.2 Різноманіття жіночих іпостасей у творах письменників сучасності

Сучасна українська література пережила потужну феміністичну революцію в 1990-х – на початку 2000-х років. Внаслідок цього:

- Відбулася поява нових авторок: українська літературна сцена багата на талановитих жінок-письменниць, які створюють різноманітні твори з жіночою перспективою. Ці авторки досліджують теми гендерної

ідентичності, сексуальності, насильства, материнства та багато інших аспектів жіночого досвіду.

- Поява більшої кількості творів з феміністичними темами та мотивами. У сучасній українській літературі часто зустрічаються твори, що розглядають проблеми гендерної нерівності, стереотипів, насильства, а також пошуку жінкою власного місця у суспільстві.
- Літературні форми та експерименти розширюються. Феміністичні авторки активно використовують різноманітні літературні форми та експериментують з ними для вираження своїх ідей та переживань. Це може бути поетика, проза, драма, есе або художній журналізм.
- Подолання табу та стереотипів: Феміністичні твори часто відкривають обговорення тем і проблем, які раніше були табу для українського суспільства, такі як сексуальна орієнтація, насильство над жінками, аборти та інші.
- Збільшення уваги до жіночої літературної спадщини. Феміністична революція в українській літературі також призвела до переосмислення та відновлення історії та спадщини жіночих письменниць минулих епох, які часто були приховані або забуті.

Велика кількість письменників заявили про жінку та її потреби в культурній, професійній та сексуальній сфері. За цей час суспільна ситуація значно змінилася: гендерні стереотипи стають менш поширеними. Жінка має право на самореалізацію, вияв сексизму та опір чоловічому насильству. Образ жінки стає знаковим. Вона – жінка-сучасниця, вона – історична героїня. Чи не в кожному творі сучасних письменників з'являється образ сильної та реалізованої. Героїня виступає в різних амплуа з власним характером, думками, долею.

В сучасній літературі героїні творів постають в різних іпостасях [56, с.71]. Образ жінки-борчині та жінки в СВО долають стереотипне ставлення щодо їх становища у суспільстві. А жертвність характерна жінкам-жертвам та образам героїнь-берегинь роду.

Жінка-борець. Вона – символ боротьби, бере участь у визвольних змаганнях. Ці героїні прагнуть рівних з чоловіками прав. Прикладом цього є образ Олександри Соколовської в романі В. Шкляра «Маруся» (2014). 1919 рік. Олександра після смерті братів, повстанських отаманів, очолює тисячне народне військо на Житомирщині, яке спільно з частинами Галицької армії наступає на Київ. Відтепер вона – отаман Маруся. На шлику її козацької шапки напис «Смерть ворогам України!». Та навіть у вирі кривавих подій доля дарує їй щире кохання і шанс зберегти життя. Маруся – тендітне веснянкувате дівча, але вона морочить голову бандитам, показуючи, як «не боїться вогню», рятується від рук червоного комісара в безнадійній ситуації. Героїня неперевершена в кіннотній атаці», уміла тримати дистанцію з ворогом більшу за розмах шаблі чи списа, а стріляла що з карабіна, що з револьвера краще за багатьох козаків» [69, с.384].

Жінка й СВО. Кохання на війні було предметом історій різних епох. У XXI столітті Україна переживає війну. На цьому тлі В. Бурлакова пише «Життя P.S». Жінка-воїн, жінка-товариш, жінка-кохана. Коли в день загибелі Морячка один із товаришів по службі пробує домагатися Лери, вона б'є його, вже лежачого, в обличчя з ноги. Так, жінки також так вміють. Письменниця прагне показати, що жінка на війні – не фон і не лише інструмент продовження роду. Жінка-особистість, яка намагається впливати на події [3, с.94].

Берегиня роду. Створена чоловіками суспільна система, обмежує жіночий простір хатніми обов'язками, доглядом за дітьми. Героїні, що репрезентують образи берегині роду та жінки жертви не хочуть або не можуть подолати опору соціокультурного простору свого існування. Олена(Геля) та Леа Гольдман(Рахеля) у романі О. Забужко «Музей покинутих секретів» (2010). Вони – інструмент збереження роду. Сенс життя цих жінок – улитися «в нескінченну вервицю вмираючого й воскресаючого, пульсуючого смертною плоттю генотипу» [23, с.832]. У пошуку обранця ці жінки керуються переважно первісними інстинктами: Геля вагітніє від

зрадника Стодолі, Рахеля віддається Адріанові, відразу повідомляючи, що хоче народити від нього сина. Вони бачили свою значущість в репродуктивній функції. Головні героїні служать «чистій ідеї» і готові виступити інструментом збереження роду [23, с.832].

Жінка жертва. Жертва війни, обставин, головних болей. Образ жінки-жертви в сучасній українській літературі відображає складність та болісність досвіду жінок, які потрапили у ситуації насильства, підлеглості або емоційного та психологічного тиску. Цей образ часто використовується для дослідження теми влади, патріархату та гендерної нерівності. М. Матіос зображує Дарусю у творі «Солодка Даруся». Вона страждає від сирітства, самотності, придушеної сексуальності, бездітності, каліцтва, асоціальності, травм. Головна героїня знаходиться поза межами суспільства – села на Буковині. Вона має проблеми з німотою та серйозними стражданнями, а місцеві мешканці вважають її недоумкою.

В сучасній літературі автори зображують героїнь різних образів. Їхній характер залежить від авторського свідогляду, та часу, в якому вони перебувають. Часи XVII– XIX століття – це часи патріархального суспільства, де жінка мала свою однозначну роль берегині роду.

Одним з найпоширеніших образів української літератури є образ матері, господині. Героїні можуть містити стереотипні риси та піддаються впливу кохання. Вони мають продовжити рід. Як то Олена та Леа Гольдман у романі О. Забужко «Музей покинутих секретів».

Показ авторами образу жінок-жертв. Героїні страждають від ставлення суспільства до них, від самотності, від головних болей (Даруся з роману «Солодка Даруся»).

Від XX століття різноманітність образів розширюється. Героїнями можуть ставати сильні жінки, які замість стереотипного сценарію родинного щастя, обирають служіння державі, ставлять себе в пріоритет.

Леся Українка ще на початку ХХ століття сміливо виступила на захист жіночих прав та свобод. В своєму творі «Камінний гість» письменниця пише про «нових жінок» – вільних від патріархальних установок та сильних. Сильніших за чоловіків.

Новим і сучасним образом є образ жінки АТО. Таку героїню зображує В. Бурлакова у «Життя Р, S.». Сильною та такою, що намагається впливати на історію та події.

Близьким до цього образу є образ жінки-борчині. Тут героїня може очолювати тисячне військо, воювати з кривдниками, як то Олександра з книги В. Шкляра «Маруся».

Але кожне відображення героїнь різними авторами в різний час показує соціальну роль жінки. Палітра жіночих образів розширюється й досі та наповнюється новими героїнями. Цей розширений спектр жіночих образів у сучасній українській літературі відображає багатогранність та складність жіночого досвіду, а також важливість висловлювання різних голосів та перспектив у літературному дискурсі.

РОЗДІЛ II. МАТЕРИНСЬКЕ НАЧАЛО У ТВОРІ «МАМИ»

2.1 Роль родительки в творчості українських письменників

Із давніх-давен людство прославляє в віршах та піснях, в молитвах благословенне ім'я матері. Слово «матір» згадується в Біблії більше 300 разів. «Ім'я його матері» – найпоширеніша фраза в Старому Заповіті і несе важливу інформацію про царів Ізраїлю. Адже мати царя часто займає більш почесне місце, ніж навіть дружина. Діву Марію описують, як ту, яка «повна благодаті» чи облагодіяна Богом. З Біблії ми пізнаємо одну з найбільш сильних союзів – союз між матір'ю та сином. Та про найголосніші голосіння серед жінок, які втратили своє дитя. Вдова з Наїлу – матір, чію дитину воскресив Ісус, «... І його Він віддав його матері». Та не можливо воскресити сина поза сторінками Святого Письма, як і неможливо роз'ятрену рану матері заживити.

Образ же української Матері триєдиний: любов до рідної неньки, пошана до Матері Божої, покровительки українців, та любов до неньки-України, яку варто захищати [4, с.17].

Жінка – символ самого життя була об'єктом для поклоніння українців ще з часів Трипільської культури. Предки малювали берегинь на стінах осель, на писанках, виліплювали з глини. А декодувавши фігурки майбутніх матерів трипільців, можна говорити про те, що образ вагітної жінки серед артефактів трипільської культури є символом родючості, добробуту. Трипільці вірили в жіночу силу та природні цикли. Ці фігурки берегинь роду створюють мости між давніми віруваннями предків та сьогоденням. Слугують доказом, що жінка, будь вона донькою, дружиною чи мамою, відіграє особливу роль в традиційній культурі [46, с.237].

В часи Київської Русі відзначали місяць пречистої Діви Марії. Християни молилися до Матері Божої та просили заступництва та допомоги. А в травні, коли Природа-Мати дає весняні квіти, та можливість працювати, населення

висловлює подяку материнській самопожертві та відзначає День Матері. Видатний український етнопсихолог Ю. Липа закріплює твердження, що матері поєднують минуле і майбутнє. Та дослідник стверджує, що «... в центрі духовності (...) стоїть жінка-мати, істота, що єднає коло себе родину. Найдавніший символ того агрикультурного населення – це образ Великої Матері, божества прапрадідів сучасних українців» [32, с.100].

У творчості Т. Шевченка лейтмотивом залишається тема ролі жінки в суспільстві. Кобзар самовіддано поклонявся Жінці-Матері:

«І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї Матері святої,
Що в мир наш Бога принесла...[68]»

Доля матерів у творчості Т. Шевченка зображені в різних іпостасях та з рідними долями. Як то Катерина з поеми письменника – це матір, що не змогла витримати тяжкі випробування, заподіяла собі смерть. Чи Ганна з поеми «Наймичка», спокутує свій гріх, їй доводиться все своє життя працювати в родині її сина, жертвовно любити. Сам автор так мало зазнав материнської любові, адже втратив маму в дев'ять років. Але Кобзар вірив у краще майбутнє для матерів та їх дітей:

«І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі» [68].

Якщо рухатись далі від XIX століття та творчості Т. Шевченка і перейти до XX століття, варто звернутися до творчості шістдесятника В. Симоненка. Письменник зростав без батька, а мама і дід були його найріднішими людьми з дитинства. У своїх віршах В. Симоненко поєднав два символи любові-Вітчизну та Матір. У вірші «Лебеді материнства» знаходимо рядки:

«Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.

За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата» [57].

Образ матері стоїть поряд з образом Батьківщини та зображується як захисниця української нації, її національних цінностей.

Та звернімося в XXI століття з новими літературними течіями, творцями та тематикою. Але образ матері залишається важливим крізь століття. І навіть стає більш сакральним в ході історичних подій та сьогодення. М. Матіос, як яскрава представниця сучасної літератури, підіймає на п'єдестал матерів. Зображуючи їх в різних історичних відрізках, умовах, життєвих ситуаціях.

2.2 Материнська любов: безмежна міць чи безмежна втрата?

«Солдат на війні згадує і кличе тільки Бога і маму. Більш нікого» [37, с.221], мабуть найкоротший і найвлучніший лейтмотив книги М. Матіос «Мами». Ця книга – це історія п'яти матерів, які пережили найважче – втрату своєї дитини. Книгу було надруковано в 2023 році. Письменниця енциклопедично пояснює і показує, як почувають себе берегині роду при втраті сина. Їх життя ділиться на «до» та «після».

«Мами» – драма на шість дій. Різні часи та події, різні причини втрати синів. Лише два розділи «Мама Веронця» та «Мама Михайлина» мають спільну сюжетну лінію. Письменниця знайомить читачів з героїнями, які проживають втрату за різних історичних умов. У розділі «Мама Сидонія» М. Матіос ніби під лупою показує героїню Сидонію. Описує її побут, думки, людей поруч, її минуле. Сидонія повертає нас в роки 2014 – початку антитерористичної операції, в якій власне брав участь її син. Показує своє професійне життя під час пандемії COVID-19. Інший персонаж – мама Веронця. За визначенням письменниці події відбуваються в 2015 році в Україні. І знову «псяче перекло – АТО» [37, с.124]

В цьому розділі ми знайомимося з героїнею наступного розділу – Михайлиною. Її сюжетна лінія лежить «в часі між 1952 і 2015 роками». А починається твір з душевних страждань та відчуттів мами Марії – авторки цієї книги. Її втрата має часовий діапазон – «тепер уже завжди».

Події в книзі відбуваються до повномасштабного вторгнення. Тож більшість героїнь цієї книги лише знайомляться з війною, яскраво вираженою корупцією, інфекційними хворобами. Ми ж, читачі, можемо споглядати як все було, і порівнювати з тим як стало. Можемо споглядати як лише вводять військовий збір, як переживають коронавірус у лікарнях.

«Ця книга – це гімн материнству» – зазначає в своєму інтерв'ю письменниця [19]. «До речі, раджу не говорити: «Я це не переживу», бо ви навіть самі не знаєте як і що можете пережити». І перша історія власне і написана від самої Марії Матіос, яка втратила сина в 2019 році. Та описала свої, і не лише відчуття «після». Власне тому і присвята книги : «Пам'яті мого єдиного сина Назарія, пам'яті всіх синів, кого не дочекалися їхні матері, а також бездонній силі материнської любові і страждання» [37, с.5].

«Мами» – це текст про війну, важливість називати речі своїми іменами й особливості світовідчуття людей з психологічними травмами. Важливу тему, яку підіймає письменниця – це особливості світовідчуття людей з психологічними травмами. На прикладі військових, за якими доглядала героїня Сидонія. Вони пройшовши перші роки війни на сході України, поверталися додому і не могли так просто продовжувати жити. Жорстока посттравматична реальність торкнулася учасників АТО/ООС та їх родин. Нічні кошмари, безсоння, страх, прояви агресії і жорстокості, безпорядність. Іван Малкович – український поет та видавець же говорить не боятися читати цю книгу, бо вона дуже правдиво написана. «Література дає сильний досвід, і якусь таку віру, що ти сильніший. Що ти заглянув в те, куди ми боємось заглянути. Ця книга дає нам сумне знання, але сила літератури робить це читання особливим» [19].

В англійській мові існує слово «grief» – процес переживання втрати близької людини. Український відповідник цього слово – це скорбота. Коли людина, яка втратила, має багато смутку. Це не жалоба з її обмеженням в часі. Не горе також з відбитком тимчасовості. Саме скорбота за втратою своєї дитини може проходити по-різному у чоловіків та жінок. Для мам це надскладний період проживання втрати, адже саме вона народжувала, була весь час з малюком, мала гормональні зміни у власному тілі. Також за ствердженням психологів варто дати жінкам-матерям час пройти всі етапи скорботи. Це і заперечення, гнів. А власне М. Матіос наголошує, що таких матерів дуже важливо підтримувати. «Для матері немає значення як вона позбулася своєї дитини: ДТП, у п'яній бійці, від хвороби, на війні. Має значення, що мама втратила дитину. І їй треба дати таку підтримку, на яку вона не сподівається. І думає, що не переживе це» [19].

2.3 Морок горя при втраті дитини серед героїнь роману

Втрата дитини – переломний момент життя для родини. А біль від цієї втрати зрозуміють лише ті, кому довелося це пережити. М. Матіос присвятила роман «Мама» своєму сину Назарію, якого не стало на цьому світі з невідомих причин. Тому письменниця, як ніхто інший, в силі описати душевні страждання, які випадають на долю жінок. Ці жінки втрачають найбільшу цінність життя.

Мама Марія

«Повір Богові, що ти зможеш», – власне таким епіграфом починається розділ «Мама Марія». І в цьому випадку авторка говорить про змогу пережити, змогу жити після смерті сина. Цей розділ побудований у формі монологу, де Марія звертається до свого сина, дивлячись у небо. Шукає пучок, згусток, викид концентрованої енергії, яку син намагається передати з небес. «Ти», «тобі», « Він», «Сину» виступає адресатом для Марії, яка не

називає його ім'я. В ці займенники авторка вкладає надземне та священне значення для однієї людини. Навіть словами мами Марії ми читаємо, що це звертання, цей стиль життя схожий на богохульство.

Образ-символ дороги в літературі є одним з найдавніших і наймісткіших. В романі «Дім на горі» Валерія Шевчука одним з основних образів є дорога. В одній частині роману-повісті-преамбулі – це шлях до щастя, це пошуки себе, походження. В іншій частині – збірці оповідань, шлях це мрія, яка завжди залишається з героєм, манить його в інші невідомі світи. М. Матіос в своїх творах вкладає інший сенс в образ дороги. Як в творі «Солодка Даруся» героїня Даруся йде вулицею, яка може бути шляхом у потойбічний світ. Для неї дорога, яка веде до могили батька, залишається важливим містком між минулим і теперішнім. Та повертаючись до героїні Марії. Її сакральна дорога – це дорога до могили сина. «Та такої чорної і твердої дороги немає більш ніде у світі, як дорога матері до могили Сина» [18, с. 14]. За цією стежкою, яка не має меж, знаходиться притулок. В промені сонця, в хмарі з профілем молодої людини, в білому котику з різними очима мама Марія відчуває свого сина. Вірить, що саме так син спілкується з нею крізь світи.

Ця дорога наповнена темрявою, що героїні хочеться серед білого дня розігнати темінь. По цій дорозі хочеться йти босоніж, не відчуваючи ґрунту під ногами. Міфологема дороги зазвичай пов'язана з мотивами пошуку. Пошуком знаку від сина, пошуком сенсу жити далі. Також образ дороги стає символом очищення. Саме тому героїня не наважується за цією дорогою брехати сину.

На кладовищі ми зустрічаємо інші образи-символи, в які письменниця вкладає найсвітліші значення. Перший образ – це Білий Голуб. Він «перевальцем чеберяє» від мами до могилки. Власне з цією птахою порівнює письменниця сина. Цей символ чистоти та чесності. Саме таким описує Марія свою дитину, голуб навіть ходить схоже як син. Іншим образом є блакить неба, що нагадує колір очей. Звідти з'являється сонце, що ніби спалює сльози з очей Марії. Як і син, який не міг бачити сльози мами. І ось в

цій чистій блакиті з'явилася хмаринка. Вона мала контури живої людини, видозмінювалася, смішила. Була уособленням характеру сина. Так з постійним пошуком живе далі героїня та з запитанням: «Сину, Ти ще прийдеш?!» [37, с.16]

Мама Веронця та Мама Михайлина

«Ти думаєш, Веронцю, людина живе від народження до смерти? Ага! Від війни до війни живе людина, та тобі скажу, і лише тому до смерти» [37, с.46].

У розділі «Мама Веронця» відбувається діалог між Веронцею та Михайлиною. Веронця – мама, яка втратила сина. Михайлина – стара жінка, що просить Веронцю так не страждати і не голосити за сином. В цьому розділі плач і «grief» голосні. Героїня порівнюється зі звіром, з якого виривається гучний плач, жасне виття. На противагу мамі Марії чи в подальшому Михайлині, Веронця не добирає слів до оточуючих. Не тужить про себе. Вона плаче голосно і безперестанку. Можливо саме так М. Матіос хотіла показати, що кожен переживає втрату по-різному. Для Веронці «дорога – як дорога», сонце як сонце.

Вона вже як рік втратила сина в АТО під Авдіївкою . Тут письменниця вводить паралель, де читачі дізнаються, що у безсердечної, як здається Веронці, Михайлини також був син. Вона жила в селі вже 10 років, і ніхто цього не знав. Не знав, що Михайлина також втратила сина на війні, «по великій у світі війні» за те, що він був партизаном. М. Матіос історії цих жінок ніби з'єднує. А саме пишучи про Михайлину спочатку, як про свідка чужого горя, а потім розкриваючи її «кладовище».

« А ти знаєш, Веронцю, скільки вже часу я живу без серця». Розділ «Мама Михайлина» – екскурс у долю жінки протягом 1952-2015 років та починається з фізичних тортур, які переживала молода Михайлина. Їй виривали волосся з кров'ю, били, щоб вона визнала, що той мертвий хлопець – її дитина. Для Михайлини, як і для будь-якої мами, її дитина особлива. На його тілі після народження з'явився родимий знак у виді полум'я. Героїня

спочатку хотіла позбавитися цього з тіла сина. Але потім сприйняла це за знак згори. За цим знаком пізніше вона впізнає його мертвим.

Опис сина Михайлини ми читаємо в більшій мірі, аніж у Веронці. «Волоссячко було лляним, а й тоненька шкіра, виріс пристрасним до людей і дуже запальним до неправди, ніби відробляв карму, запечатану на його тілі знаком вогню». Ми не знаємо, що саме зробив син, чому його вбили. Читачі ж за Марією Матіос читають про почуття матері. Про страждання, які пережила Михайлина, і які були сильніші за фізичну біль. Авторка знайомить нас з діячем зла, який вбив сина. Михайлина говорить на нього: «двонога тварюка», «звір», «нелюд». Цей чоловік уособлення зла. Він кат, який здатний закопати все село, лиш би Михайлина зізналася. Трагічності цій героїні додає факт, що це не перша втрата, і Михайлина мала викидень у молодості.

«Довго й живе на світі, бо має куди ходити» [37, с.53]. Ще одна героїня для якої цвинтар набуває священного значення. На все життя Михайлина буде шукати хоч приблизне місце поховання сина.

«Мама Сидонія» - це найоб'ємніший розділ роману.

«Її змертвілі руки вечорами подовгу перебирають вижовклі фотографії, з яких син сміється чи показує язичка. Але то не вона – тінь її. Прозора оболонка» [37, с.150].

Мама Сидонія – Сидонія Вакулячук, медсестра в сільській лікарні, яку там називають «Хризантемівна», як ту осінню квітку. Героїня сильна, яка не дає себе образити чи скривдити. Вона прогнала чоловіка, який багато пив. Захищалася різким, як медична голка, словом. Сидонія багато працювала, як в лікарні, так і вдома поралася біля будинку. Ростила сина, мріяла про його шлюб та благополуччя.

Але війна 2014 року все змінила. І вже цього ж року син Сидонії йде добровольцем на фронт. Йде з побратимами, коли не було ще жодних документованих свідчень, що вони там. Йде захищати, і забувати своє

нероздільне кохання. Але доля Віталія не виняток з іншими історіями цієї книги. І ось Сидонії доводиться дізнаватися, де ж похований її син.

Варто додати, що маючи моменти слабкості і безсилля. Коли героїні не хотілося нічого робити, а лише молитися Всевишньому. Вона все ж живе та діє. Вишиває рушники на Краснопільському кладовищі у Дніпрі, які вішає на могилки загиблих від тієї ж війни, що і її син. «Тут кожен мій», – відповідала вона на запитання чи це її син тут похоронений.

Сидонія рухається і змінює роботу. Вона хоче допомогти хлопцям, яких травмувала війна. Тому влаштовується у реабілітаційний центр хворим з ПТСР «Геракл». Чоловіки пройшовши перші роки війни на сході України, поверталися додому і не можуть так просто продовжувати жити. Жорстока посттравматична реальність торкнулася учасників АТО/ООС та їх родин. Нічні кошмари, безсоння, страх, прояви агресії і жорстокості, безпорядність.

М. Матіос підіймає питання психологічних розладів, та травм, які ранять військових до сьогодні. На прикладі героїні та її роботи з постраждалими бійцями вона показує реальність, яка для когось прихована. Сидонія зігриває своєю материнською любов'ю, виконує свою моральну місію. І мабуть завдяки цим хлопцям не падає сама.

Психологи поділяють етапи проходження скорботи за втратою дитини на декілька етапів. Головні героїні роману перебувають на різних етапах цього процесу і тому їхній «grief» такий різний. Але письменниця ніби під мікроскопом показує через, що проходять ці жінки.

Шок. «Веронця все одно за слізьми давно вже нікого й нічого не видить» [37].

Жодна матір не готова одразу прийняти факт смерті сина. Тому вони потрапляють в шоковий стан, в якому важко контролювати себе, концентруватися на чомусь іншому окрім болю. Героїня Веронця за твором перебуває на цьому етапі. Тому в розділі, що розповідає її історію, простір обмежений. І здається, нічого не відбувається за парканом будинку героїні. Час зупинився, залишилися Веронця та її голосний біль. І лише Михайлина

руйнує цей закритий простір. Намагається повернути Веронцю до реального життя. Хоч і сама втратила сина, але перебуває на іншому етапі.

Веронця ж не бачить нікого і нічого навколо. Не підбирає слів для Михайлини. Всі почуття перебиває біль. Авторка порівнює її з пораненим звіром, що не може далі рухатись, але голосить від болю. Та так голосить, що « жасне виття розтікається луною поміж хатами й городами, лякаючи собак і птицю в сусідніх обійстях». Вона ще подумки повертається в час, коли прийшов селищний голова з військовим, і повідомили про смерть сина.

Веронця, за описом М. Матіос, перебуває на етапі абсолютного шоку. Ми не бачимо підтримку з боку чоловіка, та й односельці вже не заспокоюють її. Лише Михайлина, що сама пережила такий біль, залишається поруч.

На цьому етапі показує письменниця і Сидонію. Прочитавши документи про втрату сина, вона напилася таблеток. Після чисельних пошуків сина, після надії, яка до останнього жевріла в Сидонії, чудо не стається. Переживаючи цю новину одна, зрозумівши, що син помер, вона йде на крок самогубства.

Це ще раз показує те, що М. Матіос може зображувати жінок в одних історичних умовах, або в трагічних подіях, але при цьому показувати їх різними. Власне такими, якими ми є всі.

Заперечення. «Нащо їй знати експертизу кісток невстановленої особи чоловічої статі і кількість експертогодина?! Вартість одної експертогодини? Коли вона хоче знати, де її син?!»[37]

При цьому етапі батьки не готові прийняти факт смерті дитини, і відмовляються в це вірити. І якщо чоловіки переживають цей етап: «Я не маю права на жаль, я маю бути сильним». То зв'язок дитини з матір'ю зазвичай міцніший, тож біль від втрати в матерів сильніший. За мамою Сидонією ми можемо відстежувати всі ці етапи переживання горя, адже її історія описана найбільше. Тож за нею читачі бачать її довгу опору і неприйняття факту смерті сина. Вона до кінця не вірить в це, і прагне доказів.

І лише дочитавши до кінця документ медекспертизи, розуміє, що ця невстановлена особа – це її син.

Та навіть і після того листа, не приймала висновки експертизи. Сподівалась, що син живий. А через бардак, що був в державі, загубити людську душу – на папері чи в дійсності – раз плюнути. Героїня ще довго задавала запитання в перемішку зі сподіванням: а може переплутали?

Відчуття вини. «Якби могла витерти застиглу кров коло язичків полум'я і осмикнути задерту «вітровку». Або всього накрити собою. Най би не мерзнув на вітрі і при людях» [37].

Цей етап характеризується появою вини за незроблене чи неказане. Саме в цей період доводиться переживати самокритику. Читаючи та переживаючи внутрішні тортури героїнь, ми спостерігаємо за Михайлиною, що переживала одразу декілька етапів втрати при тортурах. Вона винила себе, що не знала, що в сина була дівчина. Винила, що забула його запах та сміх.

Злість. «На цей раз Веронця не добирає слів – ні злих, ні добрих. Ніяких. Зовсім не жаліє стару. Говорить – аби говорила, лише б перебити ридання, що виривається з неї» [37].

Відчувати злість – нормально. Героїні зляться, що не могли запобігти горю, не повернули час. В Сидонії інколи прокидалася така лють, що трощила би все навколо себе. Вечорами вона «гамселила плитку в душовій», допоки не з'являлась тріщина на стіні чи синці на руках.

На етапі злості емоції не контролюються. У випадку з Веронцею, вона не добирає слів до оточуючих, які не мають жодного відношення до втрати. А саме до Михайлини, яка на її думку ніколи не плакала, і не знає, як це втратити сина.

Веронця не думала, що говорила. «Говорять, аби в язик тепло, і щоб в своє – те, що під носом, - швидше забути». Ось це завдання злості – голосити і вивільняти свій біль. Говорити, не підбираючи слів. Щоб відчувати хоча б в такий спосіб, що вона, мама, живе. Щоб показати всім іншим, хто вже

змирився з втратою, що їй ще болить, що не варто так швидко забувати її дитину.

Депресія, в перемішку з бажанням ізолюватися від всіх. «І Сидонія так само замикалася в хаті, щоб ніхто випадково не перебив її розмову з Отцем Небесним, забивалася в найдальший кутик, як мишка, з іконкою і кишеньковим молитовником, притулялася до стіни...» [37]

Сидонія після звісти про смерть прибігала до різних способів подолання болю. Вона й намагалася зробити самогубство, лежала в лікарні, та все ж наступним етапом було ізолювання. Вона зовсім перестали доглядати за господарством, лише зачинялася в будинку і молилася. Її дратували люди, які приходили, щоб допомогти з домашніми справами. Рясні сльози змінювались на апатію, нервові зриви, і переходили в емоційний штиль.

Героїня Марія, чії внутрішні переживання і болі стають головними героями розділу, також переживала цей етап. «Але моя депресія точить мене зсередини, як солітер, і я не чую жодних ознак, щоб вона мала намір зібратися з моєю чи чиеюсь іншою допомогою» [37]. Вона стверджує, що її тримає на світі лише зобов'язання допомагати іншим.

Відновлення. «Тепер вона не сміє вмерти! Вона мусить знайти свого хлопчинку – аби навіть у тому коров'ячому могильнику...чи на краю світу» [37].

В період відновлення злість та печаль не зникають. Емоції будуть знову вирувати в якісь особливі для сім'ї дні. Та все ж в цей період героїні твору починають аналізувати та будувати плани на майбутнє.

В процесі відновлення матері – Сидонія та Михайлина думають про те, щоб знайти тіло своїх синів. Та поховати їх в належних умовах. Вони розуміють, що синів вже не повернути. Але їхні діти мають знайти спокій, та місце на землі. Мами-героїні прагнуть створити собі місце, до якого будуть приходити. Через стежку, за якою весь світ залишається позаду. А залишаються лише вони вдвох – мама і син.

Тож відновлення характеризується бажанням зробити хоч щось для сина. Героїні все ще горюють за синами, їм все ще болить. Але мами створюють собі причини прокидатися вранці. Сидонія вишивала рушники, і вішала на могилки воїнів, також чиїхось синів. Спочатку вона хотіла, щоб син був похований не в іншому місті, та все ж змирилася з тим. Вирішила, що йому краще бути в оточенні інших загиблих вояків.

Після депресії та неприйняття в героїнь наставало відновлення з бажанням жити далі. З'являється вже віра не знайти сина, а зустрітися з ним в потойбічному світі, як то для мами Марії.

Прийняття

«Дихати – дихає.

Робити – робить.

Другим помагає, що може.

Лиш ніколи не плаче.

І обходиться без серця.

Ото й Веронці так радить.

Все переходить, і все минає» [37].

Для прийняття втрати дитини кожній людині знадобиться час. Біль залишається в серці, хоч і доводиться з ним жити далі. Психологи стверджують, що прийняття приходить, коли людина може говорити про дитя, без відчуття спустошення. Коли доводиться змиритись, що пройшло багато часу, і син не повернеться вже. Для прийняття кожній людині потрібні свої ліки: робота, хобі, допомога іншим.

Проживши багато років після смерті сина, життя Михайлини продовжувалось. І якщо спочатку вона хотіла, щоб і її вбили поруч з сином, хотіла, щоб її оточили мурахи, і ніколи не піднялася вона звідти. Все ж вона жила далі. І час від часу лише декому розповідала, що пережила.

Іншим прикладом є Сидонія, яка прийшла до цього етапу завдяки роботі. А саме роботі з воїнами, які переживали ПТСР. Тим самим вона запевняла себе, що допомагає товаришам свого сина. Вони не знали чому вони для неї такі

важливі та особливі. Та все ж любили її за тепле ставлення, та абсолютне розуміння нею процесів, що з ними відбувались. Бо, як пише М. Матіос, мама в одного з вояків не приймала, що в сина якісь психологічні проблеми. На інших викликали поліцію. Сидонія ж бачила свій сенс в допомозі цим чоловікам. «Але ж хіба їх можна сварити чи сердитися на них?! Лиш притулити до грудей, як маленьку дитину із забитим колінцем, і колисати, і гойдати, і муркотіти коліскову, і чекати, поки заспокоїться їхня тривожна душа і зболене тіло» [37].

Не всі героїні роману були на етапі прийняття. Веронцю, наприклад, письменниця помістила в етап шоку та заперечення. Але неодмінно вона прийшла б до останнього етапу. Проживаючи біль і сум, але тихо, але живучи далі.

За героїнями драми ми можемо спостерігати психологічні етапи, які проживають матері при втраті сина. Злість та скорбота можуть тривати тижнями, а для декого один день.

Сини гинуть в різних умовах. Їх мами переживають цей морок горя також по-різному. Деякі героїні ще проживають етап шоку (мама Веронця). За іншими ми можемо спостерігати від початку – від моменту, коли їх повідомили про смерть сина. До етапу прийняття відсутності сина назавжди. Мама Сидонія допомагала іншим воякам, мама Марія також жила, бо її допомоги потребували інші. Мама Михайлина вже давно живе «без серця» після смерті сина. Та все ж живе.

Героїні стають – репрезентами психологічних етапів. Вони справляються з своїми проблемами без допомоги чоловіків. Тож цих героїнь неможливо не назвати сильними. А М. Матіос з усіма тонкощами відтворює відчуття, які переживають героїні. Саме тому по цій книзі можна писати психологічний довідник при втраті дитини.

У драмі «Мами» М. Матіос пише про жінку, як берегиню роду, і що трапляється з нею, коли цей рід обривається. Ці жінки мали різні долі, страждали від війн різних років, але об'єднує їх біль – біль від втрати.

Одна з героїнь – це мама Марія, в якій ми бачимо письменницю цієї книги. В першому розділі вона ділиться власними почуттями після втрати сина Назарія. Дві інші героїні Михайлина та Веронця – це відображення минулого та теперішнього. Того, хто вже пережив втрату сина під час «великої» війни, та того, хто страждає від її наслідків зараз. Веронця горює голосно, і довго, що ніхто її вже не розуміє. Тільки Михайлина тихо співпереживає з нею, бо сама втратила найдорожче. Мама Сидонія – героїня, чиє життя М. Матіос описала найоб'ємніше. Сидонія – репрезент часу в який живемо ми. З різними комедійними шоу, та вибухами за вікном. З вірусними захворюваннями у 2022 році та психологічними хворобами, які спричиняє війна від 2014 року і до сьогодні. Читачі проживають минуле з Сидонією, і страждають з нею.

Тож, головні героїні – мами. Цих жінок звеличували і підіймали на п'єдестал письменники та музиканти, правителі та цілі народи. М. Матіос же підіймає важке і болюче питання: «Що лишається матері, коли життя забирає в неї найцінніше – власну дитину, й вона опиняється в прірві відчаю й безсилля? Де вона бере сили не збожеволіти від невимовного болю і вселенської скорботи, які вже навечно оселились у її серці?»

РОЗДІЛ III. «СОЛОДКА ДАРУСЯ» – ВІД ДРАМИ ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ

3.1 Проблема становлення особистості та утвердження головної героїні в суспільстві

Прозові тексти М. Матіос представляють, моделюють, віртуалізують історію, що відбувається з людиною, людьми і подані густими, нерідко запашними шматками соціумного життя [13, с. 66]. Творчість письменниці є глибоко філософською і орієнтованою на національні теми, наповнені трагічним світовідчуттям та звернені як до історії, так і до сучасного життя нашого народу. В творах досліджується внутрішній світ людини в різних ситуаціях та розкривається жіночий світ. Одночасно, багато ситуацій наповнені еротизмом, містять таємниці й загадки, і написані витонченою народною мовою.

У романі «Солодка Даруся» М. Матіос використовує такі поняття філософської системи екзистенціалізму: відчуженість людини від суспільства, «закиненість у ворожий світ» та абсурдність світу [21, с. 78]. Центральним жіночим образом твору є Даруся. Ніяких особливих подій у герметичному Дарусиному житті, здається, і немає. Усе подається крізь плин свідомості героїні: вона думає, бо «не вмє не думати», вона згадує своїх тата й маму і дитячі пустощі з сусідським Славком, «стоїть у холодній купелі осені і бореться із цвяхами, забитими в голову чийось важким, безсердечним молотом», плаче, «поклавши непокриту голову в самотню червону айстру» [38, с. 107].

Це історія однієї спалюженої дівчини – Дарусі, яку всі називають солодкою [38, с. 75]. У контексті «солодка» ототожнюється з дурною. «Люди в селі часом роблять таке, що навіть Даруся хапається за голову, але їх дурними чомусь ніхто не називає, а про неї, що говорить з деревами і квітами, і живе собі, як хоче, хоч і шкоди не робить нікому, думають, як про дурну». Хочеш суспільного визнання – приймай і живи за ними, а хочеш

суспільного вигнання – живи за своїми ідеалами. [13, с. 67]. Характеристика головної героїні не вичерпується лише божевіллям. Її вважають німою. Однак із подій «Драми щоденної» до кінця не є зрозумілим, чи це насправді так. Однією з причин Дарусинового мовчання авторка називає те, що Даруся «не вміє не думати. Може, тому ні з ким не говорить ні слова...». Вона «про все на світі думає – і від того їй завжди болить голова». Авторка нагородила Дарусю незвичайною хворобою – «від солодкого болить їй голова і блює вона дуже» [38, с. 176].

Здавалося, навіщо авторка позбавляє Дарусю голосу? На таку особливість звернув увагу письменник А. Дімаров. За його словами, «Солодка Даруся» – «це трагедія людських доль, коли німота сильніша слів, а людина несповна розуму (якою односельці вважають Дарусю), – добріша і мудріша тупої жорстокості» [20, с.6-7]. Відтак, маємо підстави зробити припущення, що М. Матіос зображує мову («дурні людські язики») як один із засобів витворення гендерного статусу, який досить часто суперечить ідентичності його власника. Тобто у романі «Солодка Даруся» актуалізується проблема домінуючого патріархального дискурсу, який є «мовою гнобителів», що включає в себе «пригноблюючі жінок аспекти мовної системи...» [20, с. 6-7].

Дарусина німота – як протест суспільству. Воно не дає їй можливості проживати своє життя щасливо. І хоч Даруся любить життя: «...понад усе їй хочеться жити на цьому світі, такому веселому, такому кольоровому і запашному» Але Даруся відчуває себе вільною лише на цвинтарі, поруч з батьковою могилою: «...тут, коло тата, лиш стільки їй справжнього життя» та й «мова їй вертала у рот лиш тоді, як вона провідувала тата» [38, с.176].

У творі відбувається протиставлення світу природи та світу мертвих через образ головної героїні. Даруся рятується «коли водою, коли землею, коли травами». Та й взагалі «земля витягує біль і дає їй соки», а «коли вона ходить боса, біль їй мучить менше». Вона живе у єднанні з природою і не розуміє, чому «грушка не може сьогодні мати сорочечку, вишиту Дарусиними руками», адже сама Даруся завжди у неділю одягає мамину сорочку. Коли

вона має потребу про когось піклуватися, звертається до природи. Вона носить селом сповите, мов дитина, коріння.

Суспільною думкою роль «солодкої» має настільки сильний вплив на Дарусю, що іноді вона й сама піддає сумніву власну адекватність: «І тоді вона починала сумніватись: а може, й справді дурна? Не солодка, а лиш дурна?...» [38, с.176]. Авторська позиція контрастує з ставленням суспільства. «Чому вона дурна, коли вона все розуміє, знає, що і як називається, який сьогодні день...» [38, с.176]. М. Матіос показує хибність односельчан: «Вона не солодка, але й не дурна». У «Драмі попередній» Іван Цвичок протестує проти суспільного ставлення. «Та й порядку в селі більше стане. А ці жеребці не встилаються нападати на бідну дівчину! Та вона хоч і німа, але у десять раз розумніша від цих розумаків. А тепер можете мене везти в міліцію, то я там порозкажую, скільки цей член краде в колгоспі і де ховає. Най лиш попробує ще раз обізвати Дарусю дурною!» [38, с.176]. Іван пізнав Дарусю, хоч та не сказала й слова. «Та наслідок щось тобі скажу...Ні одна жінка не була така добра до мене...ні одна, а я щось життя видів...а ви всі кажете, що вона нерозумна» [38, с.176].

Солодка Даруся є втіленням терпіння. Вона ніколи ні на кого не тримала зла за те, що знущаються над нею, не намагалася помститися, а мужньо терпіла всі образи. Дівчина не нарікала на Бога за те, що так мучиться, і, тим більше, не намагалася вкоротити собі віку, щоби припинити всі страждання.

3.2 Образ Дарусі, як доньки, крізь призму біблійного інтертексту

М. Матіос жила на Буковині у родині, яка виконувала всі заповіді християнської моралі. Письменниця була глибоко ознайомена з положеннями Біблії і ці знання позначилися на її творчості. В своїх творах ставить питання про існування Бога та роль релігії в житті людини. Її

погляди є складними та багатограними, а її творчість сповнена роздумів щодо духовних питань. У її творах зустрічається спротив традиційним релігійним уявленням, що відбивається у складних внутрішніх конфліктах героїнь. Вона активно аналізує релігійні догми та інституції, висловлюючи критику їх гіпокритичності та недоліків. Проте, разом з тим, М. Матіос не відкидає ідеї про існування вищої сили чи духовного порядку у світі.

У її творах героїні часто переживають внутрішній пошук духовності та сенсу життя. Вони шукають відповіді на складні питання про людське існування, стикаючись зі сумнівами та розбіжностями вірчих уявлень. М. Матіос створює образи жінок, які відображають різні аспекти віросповідання та відношення до Бога. Від глибоко вірящих до сумнівних і скептичних, вони всі змушені пройти свій власний духовний шлях та прийти до власних висновків.

У романі «Солодка Даруся» домінуючим є мотив гріха. М. Матіос не забуває той факт, що за християнським вченням і за людським розумінням його, чистими залишаються лише діти, але дуже часто саме вони відповідають за батьків [11]. У творі змальовано, як селяни потерпають від своїх гріхів, і, відповідно, отримують за них покарання. Наприклад, Васюта Калинич, яка краде одяг у хатах родин, вивезених із села, «мучилася перед смертю страшно – спокійнитися ніяк не годна була... Людські маєтки не давали їй легкої смерті».

Розкриває поняття гріха письменниця на прикладах життя героїв. Вони мусять спокутувати провину інших, мати належну міру покарання. Нащадки страждають через вчинки своїх предків. «Калинячка годованці чужі – крадені – сорочки у віно дала, думала, що люди забули, чиї то сорочки. Люди, може, й забули. Але Бог усе видить і все пам'ятає. То та годованка-приймачка скидала всі свої діти ще до трьох місяців, як кобила неугодного йому вершника. Гріхи за свою маму відбувала» [38, с.176] – розкриває авторка причину нещасливої долі доньки Васюти.

Батьки Дарусі Михайло та Матронка жили за Божими законами. Їхня сім'я була зразковою. Батько з юності був порядним хлопцем: «дівок не зводив, молодицям спідниці догори не підфітькував, у вдовиних перинах не валявся. Був дуже вдатний до роботи і малоговоркий». Матронка піклувалася про свого чоловіка, була покірною, навіть тоді, коли Михайло підняв на неї руку. Батьки зверталися один до одного на «ви». Перед Богом подружжя залишалося чистим, не заплямованим аморальними, із погляду християнського вчення, учинками.

Подальші події: Даруся виказала офіцерові за цукерку, що батько добровільно віддав ворогові влади молочні продукти, – усе це стало причиною остаточного руйнування родини. Авторка зміщує акценти у розумінні поняття «гріх» [2, с.462]. Тепер заплямованою ним стає дитина, і, виправдана згодом людьми, найбільше потерпає від прокляття власної матері, яка заявила: «Краще би я була струїла в утробі таку нечисть чи родила німою»

У цьому виступає ще один мотив – зрадицтва. Але чи можна вважати вчинок Дарусі справжньою зрадою? У Біблії багато про це говориться, але найбільш відомою є притча про одного з дванадцяти Христових апостолів, Юду Іскаріотського, що зрадив Ісуса Христа, видавши його за гроші первосвященникам, які згодом розіп'яли сина Божого. Г. Павлишин зауважує, що Д. Павличко у своїй літературно-критичній праці, присвяченій романові, перший акцентує увагу на тому, що зрада Дарусі – не злочин, а прояв чистоти духу. І в цьому, на думку письменника і критика, проступає найтрагічніша правда життя. У його розумінні, М. Матіос говорить не про конкретну людину, а про весь український народ, що часто потерпає через свою надмірну довірливість, недосвідченість [49, с. 29-30].

Дівчина ніколи не їсть солодоців. Не говорить, бо колись вимовлені нею слова зруйнували її родину, вбили матір.

Таким чином, із мотивом гріха тісно пов'язаний мотив німоти, який простежується протягом усього твору. Образ мовчання, за М. Якубовською,

постає символом спокути і перестороги [73]. Адже саме з мовчання починається трагедія родини Ілашуків, батьків Дарусі. Не сказавши чоловікові про те, як над нею знущалися, Матронка викликала підозру у їхніх стосунках.

Яскраво простежується у романі й мотив терпіння. В Біблії прикладами терпіння є Йосип, апостол Павло та інші [5]. Втіленням терпіння у творі являється Солодка Даруся. Вона ніколи ні на кого не тримала зла за те, що знущаються над нею, не намагалася помститися, а мужньо терпіла всі образи. Дівчина не нарікала на Бога за те, що так мучиться.

Терпіння Дарусі можна розглядати ще й в іншому аспекті, точніше – з ним безпосередньо пов'язаний мотив цнотливості. Так, Біблія закликає людей тримати цнотливість до шлюбу, а тих, хто залишається незайманим протягом усього життя, – прославляє. У романі Даруся зберігає свою цнотливість, навіть живучи разом із хлопцем. Іван Цвичок розумів, яку цінність має дівчина, і не дозволив собі відібрати її: «Ти дівка, Дарусю? – питав у очі, а далі, опускаючи погляд, сам собі відповідав. – Дівка, ади, які кортячки на чолі повиставали. Але тобі любитися з чоловіком не можна. Дивися, аби ти не купилася на мужеськи руки... Ні, лишайся дівкою до смерті... це не є встидно» [38, с.176]. Але ж і сама дівчина пожертвувала тілесними насолодами заради очищення власної душі.

3.3 Трансформація символічного простору головної героїні в творі

«Пишучи цю книжку, я не сподівалася, що образ дівчини, битої судьбою і людьми, за короткий час стане метафорою моєї країни. Так само, як Даруся, моя стоодурена Україна в час пекельного прозріння і найвищого злету своєї відваги і духу, безстрашно сказала: «Так!» тому, кого нарешті допустила до глибин своєї мовчазної та нелукавої душі» [22, с.12].

М. Матіос не є символісткою. Проте її твори наповнені символікою, а «Солодка Даруся» побудова на символічних образах, деталях. Це і обірвана струна на Фіциковій скрипці під час весілля Дарусиних батьків чи весільний танець гора-маре, ріка Черемош тощо.

Конфета в творі – це символ зради. Саме цукерка звабила маленьку Дарусю. Саме через солодке вона, не розуміючи цього, підставила свою родину. Роль цукерки в житті Дарусі розкривається в останньому розділі «Михайлове чудо». Даруся, будучи десятирічною дитиною, навчена говорити лише правду, виказала емгебістові правдиві подробиці нічного візиту бандерівців за цукерку. З того Даруся робить висновок: «Слова можуть приносити шкоду» [38, с. 176].

Ще дитиною Даруся пов'язала цукерку зі злом, і ця асоціація була з нею і в дорослому житті. Голова героїні починала боліти, коли люди згадували про цукерку.

Ще одна асоціація: говорити – завдати шкоди. Тому цукерки можна пов'язати й з німотою, з небажанням говорити. «Але з людьми вона не хоче говорити, бо тоді вони можуть дати їй конфету» [38, с. 176].

Суспільство знало про муки Дарусі через цукерку, і використовувало це для того, щоб завдати шкоди. В творі М. Матіос показує муки Дарусі після того, як Славко мститься за «поховання», вбитого ним поросяти, і кидає жменю барбарисок героїні.

Інший символ, що оточував головну героїню протягом всього твору – це символ квітів. Починається роман з розмови про «веселі та пишні» квіти, що вирости із коріння, принесеного солодкою Дарусею. «А то мені солодка Даруся дала, – каже Марія у відповідь на запитання Васюти. – І лілії, і цю ружу. Сама принесла навесні» [38, с. 176].

«Вона, сирота, носила викопане коріння по селу, як дитину. Загорнула в ковдру, якою сама вкривається, притиснула до грудей та й гріє, а принесла – розповиває, ну чисто тобі, як дитину. Я вам скажу, Васюто, так мене серце тоді заболіло...» [38, с.176]. Цими рядками читач увляє психологічний

портрет героїні: це добросердна особа з розвиненим інстинктом материнства. Коріння, що носила Даруся, асоціюється з образом ненароджених дітей. Даруся гладить айстри, сміється до них.

Закінчується роман все тією ж «квітковою темою»: «Життя – то трояка ружа... То чорним тобі покажеться, то жовтим, а то, дивись, загориться червоним...» [38, с.176]. Трояка ружа в творі – це символ людського буття. Таке трактування підтверджується фольклорними джерелами. В народній пісні трояка ружа –це жіноча доля [13].

Епіцентром твору М. Матіос є Даруся. Життєвий шлях героїні переплітається життями інших жителів села, з життям її батьків, з долею Івана Цвичка.

В творі М. Матіос показує суспільство, яке є значно сильнішим ніж особистість. І виступає суддею, називає героїню дурною. При цьому роблять таке, що Даруся хапається за голову.

Даруся мовчить, але це тому , що на власному прикладі зрозуміла, що словом найлегше завдати страждань. І кульмінацією тут виступає причина цього мовчання: викриття енкаведистові того, що батько віддав бійцям УПА молоко. Саме це стало причиною того, що героїня замовкла.

Роман насичений символами-образами. Конфета – символ зваби та вічного болю. Образ ружі (троянди) виступає вже на початку твору. Уособлюють страждання, і кохання і пристрасть. конфета – це символ зваби, що призводить до зради, це символ підступності й це символ вічного болю й вічної небезпеки для самого Дарусиноного життя.

РОЗДІЛ IV. ЕСТАКАДА ПСИХОЛОГІЧНИХ ВІЗЕРУНКІВ У РОМАНІ «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»

4.1 Криза духовності головних героїв роману

Правда життя, як вона є. Без загравань. Про відверте але без бруду. Все це в творі «Майже ніколи не навпаки» (2007). В сімейній сазі у новелах письменниця знайомить читачів з гуцульськими родинами Варварчуків, Кейванів та Чев'юків. Розповідає про метання Мариньки Богодухої та Олекси Німого. Всі події відбувалися від часів Австро-Угорської імперії, Першої світової війни та аж до середини ХХ століття. Дар'я Анцибор стверджує, що в цьому романі «Марія Матіос постає перед нами в ролі тонкого психолога, виписуючи настільки непересічні сюжетні лінії й просто вибиваючи з колії густим імпресіонізмом останніх речень. Жах від описаних у першій новелі подій притягає магнітом, змушує шукати пояснення. Читач переймається, співпереживає, лякається і відчуває справжній катарсис. Певно, це одна з небагатьох книжок, де читач до останніх сторінок залишається у підвішеному стані зі своїми припущеннями-передбаченнями» [51, с.20].

Авторка ж про свій твір сказала: «Ця книга – про те, на що здатне людське серце, яке вражене любов'ю, ненавистю, бажанням помсти, заздрістю, і на що воно спроможне у часи випробування радістю і печалю. Коли мене питали, яка головна думка твору, відповідала і такими ж словами підписувала книжки: «Честь понад усе». Кожен персонаж доводить своє людське алібі морального плану. Воно може видатися для когось жорстокістю чи злом. Я намагаюся розвернути кожную людину так, як розвертають діамант перед прожектором, і з'ясувати, чому людина вчинила, можливо, жорстоко, але справедливо» [35, с.176].

Багата галерея образів та характерів у романі. Теза письменниці про те, що «важить не час, а людина в обставинах часу» [36], розкривається через драматичну історію кількох гуцульських родин.

Петруня Варварчук. Життя Петруні у романі також позначається певним абсурдом. Віддана п'ятнадцятирічною за нелюба, набагато старшого за себе Івана Варварчука, ще й до того ж несправедливо скривджена на весіллі чоловіком, вона відчуває неспроможність розв'язати проблеми свого існування. Петруня відчуває порожнечу існування: мати померла, батько прокляв, чоловік зганьбив. Героїня мала матеріальні статки, але не знала людського щастя, мала багато худоби, та не мала рідної душі, до якої могла б пригорнутися. Трагедія жінки у тому, що вона не може народити дитину. Єдиний її притулок – велика з вікнами в сад – кімната, де вона могла поплакати за власним життям. Петруня відчувається такою самотньою, що робить з ганчір'я дитину, колише її, годує: «А де вона візьме теплу, живу дитинку? Позичить у сусідів? Чи купить на базарі? Чи ягнятко вгорнить замість дитинки?» [36, с.176]. Таке існування узгоджується зі свідомістю людини, яка перебуває на межі втрати рівноваги. Все це веде до невлаштованості власного життя, тому перебування Івана на війні приносить їй лише полегшення. Молода, запашна квітка, вона знаходить свою любов.

С. Жила відзначає різні грані любові Петруні до Дмитрика – це радість і буяння молодості, це мука, це сміливість, виклик чоловікові-нелюбові [22].

Ж.-П.Сарт зазначає, що воля людини залежить від інших людей [28, с.189]. Так і воля Петруні залежала від оточуючих: від чоловіка, від родини Черв'юків. Тому мовчала вона, коли товкли між дошками Дмитрика, мовчала все життя поряд з Іваном, лише поглядала в бік хати Черв'юків, коли Доця виносила хворого Дмитрика на подвір'я.

Після похорону Дмитрика Петруня сказала Івану: «...А тепер можеш убити й мене, як убив його...» [36, с.176]. Життя героїні після смерті Дмитрика сповнене невгамовною нудьгою, пов'язаною з відстороненим життям з Іваном, втратою сенсу життя. Порожнеча виникає в середині героїні. Ця екзистенціальна порожнеча існувала через відсутність в її житті рідних, любов до яких наповнювала б життя сенсом. Вона відчуває

безмістовність свого життя. Іван заборонив показуватися за подвір'я самій, вона повинна сидіти вдома, а коли йти до церкви тільки у супроводі чоловіка. Про екзистенціальну сутність персонажів свідчить їх відчуженість від суспільства: «По всьому надійшов такий час, коли Варварчуків перестали кликати на набутки й здогадуватися їх у церкві. І навіть усюдисущі цигани чому обминали їх велику й маєтну хату...» [36, с.176]. Відчуження Петруні від суспільства, від чоловіка приносить розчарування і страждання, втечею від дійсності є лише та сама велика кімната, де, старіюча Петруня, щодня пестить свою дитину, зроблену тепер з Дмитрикової сорочки: «Вона пестить шкарубками, приморщеними руками жовте, мов шафран, «личко» своє не зачатої і не вродженої доньки, а краще би сина, втикається лицем у старий жмутик, зусібіч обнюхує його» [36, с.176]. Та Петруня все ж робить свій вибір. Вона розмотує сорочку, ховає на дно скрині і йде на могилку до свого Дмитрика.

Герої новел – батьки-сини, брати-доньки, сусіди-коханці, друзі-вороги. Кожен із них має беззаперечне алібі, свою власну правду і власні уявлення про честь. Відтак, вони мають право діяти непередбачувано, поза межами будь-якої логіки чи писаних законів. Закони честі часто суперечать законам серця, і тому майже завжди відбувається саме так, а не інакше.

4.2 Конфлікт цінностей чоловічого та жіночого в романі

Історично українське суспільство до початку ХХ століття було патріархальним. Чоловік – голова родини, громади. Вирішення серйозних рішень – це прерогатива чоловіка. Також в Україні серед новоодружених пар була поширена патрилокальність – прихід саме дружини в дім чоловіка. Жінка мала розділяти господарювання з матір'ю чоловіка хоч і не завжди. Репутація жінки залежала від того наскільки вміла вона господиня. І від поведінки та охайного вигляду членів її родини. Вона керувала процесами приготування до свят. Хата мала бути оздоблена та прибранна, члени родини

святково одягнені, святковий стіл приготований. Чоловік мав повинність працювати в господарстві, в полі. На жінку було покладено відповідальність за продовження роду та виховання дітей.

Втрата цноти, як і народження дитини поза шлюбом було ганьбою для дівчини. А жінку, що народила дитину без одруження, називали покриткою. Лише за однієї умови жінка ставала на однаково високе місце у суспільній ієрархії, ставши вдовою.

За твором М. Матіос «Майже ніколи не навпаки» героїні потрапляли в це патріархальне суспільство. Їхня роль була показати всю несправедливість тогочасних умов. Власне тому жінки в творі ставали бунтівними, виходили за межі правил [34].

Як вже зазначалося, найпоширенішим типом жінок у творчості Матіос були жінки- бунтівниці. В своїх характерах вони мали щось від Ліліт – архетипного біблійного образу [36, с.105]. Вона протистояла нерівноправності патріархату. Героїні саги навіть імена мали, які мали чоловічі відповідники. Як то Теофіла, Петруня, Корнелія. І як зазначала сама письменниця, таке іменування означає, що її героїні – це сильні та психологічно-витривалі жінки.

Якщо звернутися до другої новели, щоб дослідити взаємовідносини чоловічого та жіночого. У цій частині «Будьте здорові, тату!» герої або живуть за законами, або насмілюються протистояти цим правилам. Гонор і честь переважає над іншими цінностями і «для патріархальної й надміру забобонної гірської людини важать не менше, ніж маєтки й статки» [36, с.176].

Прикладом цього є старий чоловік Іван Варварчук, який знеславлює свою п'ятнадцятирічну наречену, але не може зізнатися в чоловічому безсиллі. І вже в цій сюжетній лінії, в цій події, ми бачимо показ не рівних прав. Адже чоловіку всі повірять, а жінка залишається жертвою порядків. І ось знову Петруня винна, адже відчула потяг до Дмитрика: «Розбудив у Йванові таку лють, що він по тому не раз ставав під град водоспаду охолодити вогонь у

мозку: міг тоді би вбити а хоч рідного батька, якби він у нього був» [63]. Їх союз був приречений на фатальний кінець. Ніби Ромео і Джульєта за Шекспіром їхнє кохання зламало їм життя, тільки за Марією Матіос героїня залишається жива. Але моральні страждання мала тримати в собі до кінця днів.

Поведінка Петруні стала неприйнятною для патріархальної громади. І суспільство осудило її за кохання до юного парубка. З іншого боку її вчинки – це спротив безправному становищу. Тільки так вона змогла реалізувати себе як жінку та бути щасливою. Петруня не зрікається своїх почуттів, і не соромиться за скоєне. «Я скинутися Дмитрика не годна. І мені байдуже, що зо мною зробить той нелюд. Більше не зробить, як зробив. А як зробить – така моя судьба. Я тому не винна. Я жива і хочу жити» [36, 109].

Інша історія в частині роману «Гойданка життя». Назва вже показує, що героїв очікує своєрідне «колихання» від щастя до смутку. В цій частині читач дізнається про кохання Мариньки та Кирила Чев'юка. Світла історія, що нагадує кохання Івана й Марічки з «Тіней забутих предків» Михайла Коцюбинського. Та їхня гармонія руйнується в одну мить. Коли Кирило, не зважає на почуття, прагматично одружується на іншій. Героїня залишається одна. Пройшовши через бажання вбити себе, отримала дар провидіння. Який був для неї і даром, і карою.

Сюжетна лінія Теофіли та Гриця Кейванів також не відрізняється сильним коханням та щасливим кінцем. На цьому епізоді М. Матіос прагне звернути увагу на подвійні стандарти, що ширилися в суспільстві. Ця пара прожила багато років разом, але не обзавелася любов'ю та повагою. Під навалою черкесів Теофілу гвалтує один з загарбників. Грицько в цьому вбачає цілковиту зраду. Та бив її щодня: «І збожеволілий Грицько несамовито рвав її розплетене волосся, що жабуринням намотувалося на руки» [36, с. 152]. «Він бив Теофілу, коли тільки міг, наче прибудного пса, що вкрав із господарки найкращий шмат буженини» [36, с. 164]. «Проте спати з нею спав і не на своїх дітей руками не посягав» [36, с. 164]. Свою

невірність він інтерпретував лише як біологічна необхідність на війні. На прикладі цієї пари письменниця показує подвійні стандарти, та інші вимоги для жінок і чоловіків. Вона – розпусниця, а він «для здоров'я» [36, с. 161].

«Майже ніколи не навпаки» показує через, що проходять жінки, щоб стати бунтівними. Для патріархального суспільства того часу поставити власні жіночі бажання і почуття над чоловічими прирівнюється до зради та злочину. Жінки роману не страждаючі персонажі, а здатні на протест. Вони проти раціональних норм, що обмежують жінку в своїх правах.

4.3 Нерівність гендерних ролей у шлюбі під впливом патріархальних норм

М. Матіос постійно виступає проти тиску на жіночу особистість. Її героїні-жінки звичайні, без високих посад та амбіцій. Хоча їхні бажання виходять за межі можливого.

Проза письменниці зображує емоційний досвід жінки, отриманий в результаті великих суспільних перемін. Таких як: репресивне радянське минуле, яке заперечувало духовне життя, передусім релігійне. Пострадянську ситуацію, коли ще не склалися нові духовні цінності. Також письменниця вводить своїх героїнь в часи XIX – початку XX століття, у вир подій австро-цісарської історії.

Жінки у творах виступають найчастіше бунтівними. Вони мають щось спільне з образом біблійної Ліліт, яка протистояла ненависній патріархальній структурі. Особливої уваги заслуговують жінки, імена яких мають чоловічі відповідники: Юстина, Петруня, Теофіла. Авторка й сама зазначала, що таке «поіменування» не випадкове. Воно цілком свідоме, адже жінка у Марії Матіос здатна на неймовірну витривалість та силу.

Письменниця моделює такі історії, які передбачають перевагу жінки-жертви над чоловіком-кривдником. Образ Петруні з роману «Майже ніколи

не навпаки» уособлює «топос жертви». Її змушують вийти заміж в п'ятнадцять років, бо «навіть сметана на молоці скисає, якщо її довго не збирати» [36, с.176]. Моральний гвалт над нею чинить чоловік і батько.

М. Матіос, відстежуючи проблему патріархальної залежності жінки від чоловіка, підводить читача до висновку, що спілкування чоловіка й жінки не є діалогом рівних.

Проте образ Петруні це не лише жінка-жертва, пригноблена системою соціальних законів. Вона переступає через звичаї та табу, із відсутністю чоловіка вона прихиляється до сусіда Дмитра. А по поверненню з війни чоловіка гідно відповідає на його запитання, чи була вона невірницею. «Я тобі в церкві перед людьми й Богом присягала. Присяги я не ламала. А тепер що присягати? Ти мій шлюбний чоловік. Маєш право перевірити, чи я перед тобою чиста. Ти мене не пробивав. А як хочеш знати, чи вірна я тобі, розпечатай мене. Хоч зараз. В її голосі одночасно було стільки зневаги й зверхності, відчаю й неприхованого торжества, а у небачено розквітлому тілі – справжньої жіночої сили, що Варварчукові зробилося млісно» [36, с.176]. Кохання перетворює Петруню з покірної істоти на особистість, в ній прокидається відвага й самоповага.

Персонаж Маринька-Богодухна об'єднує два створених світи і завершує новелу. Вона має дар, якого немає у інших персонажів. Героїня стоїть на межі двох потойбічних світів і страждає від цього. Недосяжним ідеалом для Мариньки-Богодухи є подружнє життя. Коли її коханий оженився на «Василининих ґрунтах і полонинах, повних овець», вона ніби втратила себе. «Усе довкіл дихало повним життям – лише Маринька то відмирала, то оживала, аж поки не вчула, що в ній самій умерло серце. Вона приклала руку до грудей – а серця не було. Не билосся Мариньчине серце ні вдень, ні вночі – ніби й справді втекло з неї безслідно» [36, с.176]. Це її почуття перетворилося на дар провидіння. Вона відчуває коханого через простір. Маринька –це образ жіночої самопожертви, заради буття коханого та його сім'ї.

М. Матіос активно досліджує теми, які раніше в українській літературі вважалися маргінальними, такі як вагітність, аборт, психологічні та фізіологічні аспекти материнства. У її романі "Майже ніколи не навпаки" ці теми отримують гендерне окреслення, де вона розглядає вагітність як нечинне від справ чоловіків, відзначаючи, що у Тисовій Рівні вона ніколи не була розглянута як щось делікатне, але як річ буденна, пов'язана з жіночою сферою. У романі висвітлені також теми родинних цінностей, жіночого бунту, сексуальної свободи, самотності жінки та материнства. Ці теми, які пронизують всю творчість М. Матіос, розглядаються на різних філософських, екзистенційних, гендерних, соціальних та психологічних рівнях, набуваючи архетипного значення.

Сімейна сага в новелах «Майже ніколи не навпаки» про людей в обставинах часу. Герої, члени гуцульських сімей часів Першої світової війни, мають свою правду. В цих сім'ях закони честі вступають у суперечку з законами серця. Тому й ідея твору – все підвладне часу, окрім кохання. Авторка розповідає читачам про можливість душі, яку вразило кохання, ненависть чи заздрість.

В цьому творі М. Матіос відстежує проблему патріархального суспільства. Спілкування між чоловіком і жінкою тут не є рівним. Поведінка Петруні, а саме її закоханість в юного парубка підлягає морально-етичному осуду з боку патріархальної громади. На прикладі цієї героїні М. Матіос показує історію, де перевагу має жінка-жертва над чоловіком-кривдником. Саме кохання робить Петруню особистістю з відвагою та самоповагою. В творі «Майже ніколи не навпаки» авторка постає перед читачем в ролі психолога. Використовуючи ролі персонажів, зображує людську психологію під впливом різних почуттів: радості, печалі.

Розділ V. СТАНОВЛЕННЯ ІВАНКИ БОРСУК В ТОГОЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ У РОМАНІ «ЧЕРЕВИЧКИ БОЖОЇ МАТЕРІ»

5.1 Драматичні події крізь призму дитячої свідомості

Оригінальну концепцію, визначену історичними, релігійними та культурними контекстами ілюструє повість М. Матіос «Черевички Божої Матері». Головною персонажкою оповідання є дванадцятирічна Іванка Борсук, яка опинилася на перехресті прекрасного та жахливого життя. З самого дитинства Іванка виділялася своєю незвичайністю, чутливістю та лагідністю. Дівчинка постійно перебувала у своєму власному внутрішньому світі, де християнство спліталось з міфологічними уявленнями та віруваннями предків. З одного боку, тонка психіка дівчинки та умови її дитинства, коли дорослі не приділяли уваги особливостям дитячого розвитку, призвели до її захворювання на епілепсію. З іншого боку, саме ця хвороба може пояснити дивний спосіб поведінки дівчинки (цей прийом також використовувався автором у творах «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Москалиця», де головні персонажі були наділені особливим психологічним станом через трагічні події у своєму житті [16, с.66].

Релігійність оточення, в якому зростала Іванка, віддзеркалюється і у її світогляді – дівчинка вважає свою хворобу божим покаранням за гріхи. Щоб одержати зцілення, вона мріє знайти в лісі, якщо не саму папороть, про яку всі знають, то хоча б рослину, що називається черевички Божої Матері. Ймовірно, розповідається про рослину *Impatiens noli tangere L.*, також відому як розрив-трава, яка, за віруваннями українців, мала чудодійну силу і вважалася настільки рідкісною, що знайти її самостійно було майже неможливо. У реальності ця рослина, що належить до роду бальзамінових, є досить поширеною і знайти її не є складною задачею. Зберігши пелюстку квітки у своїй ранці, дівчинка вірить, що не тільки одужає від хвороби, але й надає сили та допомагає іншим людям подолати всі злі сили на світі. Проте

ані магічна рослина, ані навіть старання Северини не приносять дитині тривалої перемоги над хворобою, оскільки їй доводиться зіткнутися з низкою подій, які перевершують її дитячу психіку.

Пошуки зілля викривають перед читачем доросліші думки Іванки Борсук. Вона розмірковує про те, як відрізнити добро від зла та чи завжди правильно вчиняє [42, с.20]. Дитина відчуває сумніви: чому спроби зробити добро часто призводять до погіршення ситуації? Наприклад, коли вона ріже руку, щоб вкласти в рану зілля і одержати його чудодійну силу, але майже втрачає руку; або коли намагається відганяти град незвичайним способом, але отримує від батька покарання за таку поведінку, не розуміючи причин.

Усім мешканцям села, включаючи Іванку, приходится зіткнутися з найважчим випробуванням - наступом чужих армій, які намагаються нав'язати свої правила. Коли до села прибувають непрошені гості - комісари Червоної Армії, дівчинка стає свідком жахливих подій, коли односельців вивозять як "ворогів" радянської влади. Іванка відчуває шок, споглядаючи, як красний комісар, в якого вона майже закохалася, виявляється жорстоким катом, а її сусіди виявляються не кращими, ніж вони.

Ситуація стає ще гіршою, коли приходять німці та румуни та масово вбивають євреїв. Навіть у ці темні часи, коли кров проливається, авторка намагається вбачити віру в людину. В епізоді, коли відбувається порятунок іудейки Хаї, Іванка переживає емоції із приводу дій отця Онуфрія, який, рятуючи жінку від заслання, наводить її до православного храму. «Хая ... ось увійде в царську браму, і уведе її туди панотець Онуфрій, що колись дуже сердився на Іванку, коли вона питала його про рай. ... А тепер панотець не сердиться на нехрещену Хаю і навіть сам показує їй дорогу у вівтар» [40, с. 139]. Слова панотця про те, що «чиєсь життя важить більше, ніж гріх перед Богом» [40, с. 152] свідчать про важливість загальнолюдських цінностей.

Почуття кінця світу, яке пронизує художній простір твору, досягає свого апогею у моменти передсмертної молитви євреїв. Гул, що виринає з ослаблих грудей перетворюється на останні слова, які виговарюють люди, що стоять

на краю вириву в землю, де ще нещодавно росла трава, а комахи роїлися. Зверху, мов з неба, до цього пекла ллється остання молитва євреїв - приречених нещадними людьми та обраних безумством часу.

Ця молитва втілює кульмінацію символічного протистояння між добром і злом. Для Іванки «Черевички Божої Матері» були уособленням світу без зла. Однак жорстокість війни змушує її задуматися над іншим питанням: хто відповідальний за ці нещастя? Таке роздумування Іванки свідчить про її прагнення зрозуміти причину злочинів, але й відображає безпорадність перед цією несправедливістю.

Подача драматичних подій твору крізь призму дитячої свідомості дозволяє одночасно показати тонку психологію та філософію дитини, а також осмислення суперечливого та жорстокого дорослого світу, що виправдовує певне моралізування в цьому контексті. Розправа над євреями села, свідком якої стала Іванка, залишить незгладимий слід у душі вразливої дитини. Її стан авторка передає дуже лаконічно й влучно: «Іванка осліпла і оглухла. Умерла разом з усіма» [40]. Та фінал твору, де Іванка шукає в лісі Елі Шерфа, який уникнув трагічної долі своєї родини, вселяє надію на перемогу людяності.

5.2 Розвиток головної героїні від архетипу Дитина до архетипу Матір

Історія перетворення дівчини у навколишніх умовах є основною темою повісті «Черевички Божої Матері», яка також має підзаголовок «Вірвана сторінка з буковинської саги». Авторка, враховуючи свій особливий стиль організації твору, використовує цей підзаголовок як метафору. Початково повість мала свій корінь у іншому творі М. Матіуса, «Москалиці», проте фокус був зміщений з мольфарки Северини Северин на її молоду помічницю Іванку Борсук та родину в період початку Другої світової війни.

У «Черевичках Божої Матері» прослідковується паралель з іншими творами «буковинської саги», наприклад, у романі «Солодка Даруся». Такі

моменти, як інцидент з німецьким солдатом, використовуються для показу різниці у реакції героїнь та їхніх наслідків.

Хоч твір формально належить до жанру повісті і має обмежений обсяг та період часу (червень-липень 1941 року), вона виходить за межі реалістичного застосування. В ній прослідковується філософський підтекст, психологічний аспект та символізм, що створює образи, що перевищують реальність.

Організація наративу у «Черевичках Божої Матері» схожа на «Майже ніколи не навпаки», з Іванкою Борсук як центральним персонажем, її оточенням та зміною світосприйняття. Гармонія з природою, поетичний світогляд та впевненість у власних переконаннях є ключовими моментами її характеру.

«Черевички Божої Матері» стають важливим елементом «буковинської саги», що починається з «Нації» і «Майже ніколи не навпаки», і розгортається в окремий твір, переплітаючи життєві трагедії періоду Другої світової війни з філософськими питаннями про природу людського існування.

У цьому творі головна героїня, Іванка Борсук, представлена як надзвичайно м'яке та лагідне створіння, хоч і хворе. Вона живе у світі своїх фантазій та фантазій своїх предків, в якому все є чітко розділене на добро і зло. Однак життя виявиться набагато складнішим, ніж її наївні уявлення.

Матіос показує контраст між непересічною природою дівчинки та строгим, навіть суворим оточенням її родини та сусідів у Черемошному. Іванка має велику уяву, що часто веде до конфліктів із батьками. Що для неї є звичайним, для інших – дивом та причиною жалю.

Проте, не лише нестандартна поведінка викликає турботу батьків. Після страшного інциденту на шляху до Дідькової Ями, у Іванки знову проявилася епілепсія, що викликає серйозні страхи та переживання у родини. Вони вдаються до різних методів лікування, включаючи народні ритуали та звернення до місцевих цілителів. Нарешті, мати вирішує віддати Іванку на лікування до Северини, яка використовує різноманітні народні засоби медицини для поліпшення стану дівчинки.

М. Матіос ілюструє період життя головної героїні через серію сюжетних випробувань, що стикається Іванка Борсук, де з'являються характерні образи, що відображають загально-людські та особистісні архетипи. Глибокий психологізм авторського стилю дозволяє психічній сутності виявитися у різних художніх формах та прийомах.

Роман «Черевички Божої Матері» розгортається не лінійно, але через спогади Іванки під час одного з походів до Дідькової Ями. На початковому етапі її образ відображає архетип Дитини: маленька, безсильна, але весела та допитлива. Протягом повісті М. Матіос використовує художні засоби, щоб показати психологічні зміни Іванки, від гармонії до тривоги і зіткнення зі тьмою. Подорож Іванки через ліс нічною порою символізує її внутрішню боротьбу із страхами та «відображає міфологічний процес індивідуації» [31, с.135].

У спогадах, які Іванка переживає знову, бачимо мозаїчність, що не завжди дозволяє встановити їх хронологічний порядок. Проте, відповідно до задуму автора, ці спогади приводять до психологічної трансформації дівчинки через життєві випробування та кризові моменти, які вона проходить лінійно, під час однієї мандрівки.

Ці спогади відображають не лише зовнішні події, а й внутрішній світ головної героїні, її емоційні переживання та пошук духовного розвитку.

Дія бажання здобути силу та відокремитися від батьківської опіки відображається у Іванки через акт непослуху та бажання пізнання, що є ключовими елементами індивідуації та героїчного патерну. Це втілено у відході від стежки в нічний ліс, що може символізувати заглиблення в несвідоме.

Першим кроком Іванки у цьому напрямку є зрізання «черевичків Божої Матері» та пускання себе у незвіданий простір. Далі вона шукає квітку папороті, щоб отримати «небачену силу», що символізує початок трансформаційної подорожі, яка часто відображається у світових казках про шлях героя. Квітка, яку Іванка знаходить, має назву «черевички Божої

Матері», що вказує на божественне походження образу та його важливість. Іванка дізнається про цю квітку від «бабці Василяни» та отримує інші магичні знання від Москалиці, яка виступає містичною наставницею. Ці атрибути та ритуали надають їй духовної сили та знань.

Згадана квітка стає важливим символом, що асоціюється з амулетами та архетипами доброго захисника, що відображається у світових легендах та міфах. Цей амулет виступає в романі М. Матіос як об'єкт, що надає героїні силу та направлення на шляху до самопізнання та саморозвитку.

У романі «Черевички Божої Матері» М. Матіос вдало поєднує християнські мотиви з місцевою міфологією, що відображає національну специфіку психічного розвитку головної героїні. Іванка Борсук переживає глибокі метаморфози свого несвідомого, що відображається як на сюжетно-фабульному рівні, так і на рівні внутрішнього світу.

Становлення особистості Іванки відбувається через різноманітні випробування, ініціації та здобуття сили та знань. Вона проходить через численні перипетії, які допомагають їй розвиватися як самостійній особистості та проявляти власну волю. Зіткнення з Петром активізує внутрішній конфлікт Іванки. Крім того, через внутрішній світ дівчинки ми спостерігаємо формування її особистості.

ВИСНОВКИ

Сталий образ жінки в українській літературі – це дружина, мати. І не випадково, адже первинна жіноча роль була – це створення сім'ї та створення затишку в ній. З плином епох змінилась роль жінки в суспільстві, змінились і жіночі образи в літературі.

В XIX століття жіноче питання все частіше завойовує свідомість суспільства. Роль жінки і її можливості розширюються. О. Кобилянська, учасниця жіночого руху на Буковині, стала однією з найосвіченіших жінок свого часу. Наповнювала свою літературу образами інтелігентної та сильної жінки. Жінки, що виходить за рамки соціальних стереотипів, світоглядних обмежень. Її героїню в творі «Людина» не розуміє оточення, і Олена мусить боротися за своє рівноправність. О. Кобилянська показує жінку зсередини, її внутрішньо-психологічне буття.

Героїні сучасної літератури мають силу духу. І не гірше чоловіків вирішують проблеми, проживають з піднятою головою труднощі, руйнують свої ж кордони заради близьких. Жіночою метою було незалежне і благополучне існування. Вони абсолютно байдужі до матеріальних благ. Героїні вільні і відстоюють свої права на свободу.

Їх бажання почали виходити за межі сфери кохання та сім'ї. Тут ми вже зустрічаємо героїнь-борчинь, які воюють за життя та волю, які не піддаються патріархальному впливу. Жінки в літературних творах змінювали свій образ відповідно до епох. Своїми образами відображують реальність в якій перебувають.

Письменницю М. Матіос хвилює проблема долі людини, саме на цьому вона зосереджує свою увагу у творах. Вона звертається до історії та передісторії персонажів своїх романів, на причинах їх поведінки. Та в творах письменниці з зовнішнім сюжет розвивається і внутрішній, що зображує динаміку почуттів героїнь.

Жінка залишається центральною фігурою в творчості М. Матіос, що дозволяє глибоко розкрити тему повноти та багатогранності людської

особистості. Саме жіночі образи у творах М. Матіос виступають своєрідними «ретрансляторами» історичних процесів, що відбувалися протягом ХХ століття на західноукраїнських землях. Долі жінок яскраво відображають перебіг суспільно-історичних процесів, описаних письменницею.

У романі «Солодка Даруся» М. Матіос піднімає питання удаваного божевілля і мовчання як способу втечі від гендерних ролей і суспільних уявлень про «нормальність».

Героїня Даруся була репресована всіма: своєю матір'ю, яка наклала на себе руки, суспільством, яке називало її «солодкою» та «дурною». Вона була репресована власною пам'яттю, яка і визначила її німоту. Даруся мала свій спосіб опору – мовчати. Тому авторка розкривала образ героїні через плин свідомості. Читач розумів внутрішній світ Дарусі завдяки невластивому мовленню. Головна героїня стикається зі складнощами у власній родині та суспільстві через традиційні стереотипи про жіночу роль. Її історія відображає вплив соціальних норм на життя та розвиток жінки в українському селі.

«Солодка Даруся» М. Матіос є важливим твором для феміністичного руху, оскільки активно висвітлює проблеми, з якими стикаються жінки в українському суспільстві, та сприяє усвідомленню гендерних нерівностей.

Перш за все, «Солодка Даруся» відкриває читачам внутрішній світ головної героїні, яка протистоїть соціальним та культурним обмеженням. Даруся - це молода жінка, яка мріє про своє особисте щастя та самореалізацію, але змушена боротися зі стереотипами та традиціями, які обмежують її можливості. Її історія стає притчею про те, як суспільні очікування та гендерні ролі впливають на життя жінки та обмежують її свободу.

«Солодка Даруся» спонукає читачів переосмислити традиційні уявлення про жіночість та жіночі ролі в суспільстві. Героїня твору виступає проти традиційних стереотипів та стандартів, вибираючи свою власну дорогу, незважаючи на тиск оточуючих. Її рішучість та відвага виступити за свої

права та свободу є важливим прикладом для жінок, які прагнуть самореалізації та незалежності.

Роман «Майже ніколи не навпаки» – сімейна сага в новелах. Авторка показує кожного героя так, як розвертають діамант перед прожектором, щоб з'ясувати чому людина вчинила жорстоко, але справедливо. Сімейна сага є досить інформативною стосовно звичаїв та уявлень людей патріархальної й надміру забобонної людини. Головна героїня цього твору виставлена проти стандартів суспільства щодо жіночої поведінки та ідеалів краси. Вона змушена боротися зі стереотипами про те, як повинна виглядати та поводитися жінка, і шукає своє місце в суспільстві незважаючи на тиск оточуючих.

У творі «Майже ніколи навпаки» М. Матіос активно досліджує складні аспекти жіночого досвіду та проблеми, з якими стикаються жінки в українському суспільстві. Розглядається тема сексуальності та розуміння власного тіла в контексті українського суспільства. Головні героїні твору стикаються з тиском стереотипів та очікувань, пов'язаних з її поведінкою. Її історія стає свідченням про те, як суспільні норми та очікування впливають на самовизначення та відчуття власної гідності жінки.

Письменниця у «Майже ніколи навпаки» досліджує тему насильства та патріархальних структур українського суспільства. Героїня твору змушена стикатися з негативними наслідками патріархального устрою, який часто призводить до насильства та обмежень для жінок. Її боротьба за власну свободу та самовизначення є важливим символом опору проти патріархальних норм.

У романі «Мама» письменниця показує згорьованих матерів, які втратили своїх синів. Кожна з героїнь переживає втрату по-різному, але їх об'єднує безмежна біль. І на прикладі героїні Михайлини, авторка показує, що біль не минає і через десятки років, і з приходом іншої війни на українські землі.

М. Матіос залишає чоловіків за палубою роману, не розкриваючи їх як діячів у житті синів чи жінок. Навпаки вона показує силу цих матерів, які рослили та виховували дітей. На прикладі мами Сидонії читачі спостерігають, як жінка продовжує жити та допомагати воїнам. Як вона поєднує два світи: роботу в лікарні в місті, та поїздки на кладовище до сина. В цьому романі матері голосять за дітьми, але за описом письменниці неможливо назвати їх слабкими. Бо вони продовжують жити.

Твір «Мама» М. Матіос є проникненням у світ материнства та його складнощі. Це оповідання про те, як мати стикається з непоправною втратою - втратою своєї дитини. Мати у цьому творі намагається зібрати рештки свого життя разом після трагедії, та знайти сенс у долі, яка образила її найглибше. Втрата дитини в "Мамах" стає центральною подією, яка визначає всі подальші дії та емоції головних героїнь. Мати, героїня оповідання, знаходиться в стані шоку та відчаю від самого початку. Втрата дитини перетворюється на невимовне болюче бремено, яке важко нести. Героїні сповнені суму та безнадії, змушені зіткнутися з власними демонами, поки шукає шлях вперед. Суспільство ж не завжди переймається болем героїнь. І на прикладі героїні Веронці, оточуючі її громадяни не розуміли чому вона так довго журилася за втратою сина. Мати поступово проймається глибоким почуттям вини та самовідданості, що додає інтенсивності її стражданням. Та навіть у центрі свого безнадійного болю, вона знаходить силу продовжувати жити, хоча б і для того, щоб знайти сенс у своїй втраті та знайти мир з самою собою. Твір «Мама» М. Матіос є важливим свідченням про те, як втрата дитини може перевернути життя матері, і як вона намагається знайти силу та сенс у цій безнадійній ситуації.

У повісті М. Матіос «Черевички Божої Матері» відтворено протистояння добра й зла, любові та страху, внутрішніх і зовнішніх конфліктів, трагедію окремої дитини, людини, а також всього народу, що стикається з переходом між епохами. Повість має велике значення для розуміння національного й культурного різноманіття українських народів, поглиблення взаєморозуміння

між ними, просування міжкультурної толерантності та поширення загальнолюдських моральних цінностей. У творі роль жінки відображена як комплексна та багатогранна. Головні героїні, такі як Іванка та інші жінки, виступають як невід'ємна частина суспільства, що активно взаємодіє з навколишнім світом та впливає на його подальший розвиток.

По-перше, жінки в творі виступають у ролі матерів та дружин, які відіграють важливу роль у сімейному житті. Вони намагаються забезпечити гармонію та злагодженість у власних сім'ях. Крім того, жінки в творі впливають на подальший розвиток подій та формують образ сучасного українського суспільства.

У творах «Мами», «Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки» та «Черевички Божої Матері» письменниця уважно вивчає взаємодію своїх головних героїнь з суспільством та вплив соціальних норм, традицій та очікувань на їхнє життя та розвиток. У кожному з цих творів зображені жіночі персонажі, які вимушені вступати у боротьбу зі складними життєвими обставинами та соціальними конструктами.

Спільною рисою цих творів є те, що об'єктом зображення виступає жінка в патріархальному суспільстві. Характерною ознакою цього оточення являється забобонність у сприйнятті світу та численні стереотипи. Героїні – безправні об'єкти, які мусять підкорятися чоловікові суб'єкту вже тому, що являються жінками.

У творах письменниці конфлікт між гендерною роллю та жіночою ідентичністю залишається невирішеним, поглиблюючи драматизм героїнь. Патріархальне гуцульське суспільство узагальнює дискримінацію жінки та суперечить жіночій природі, заважає жінкам романів виявляти свою ідентичність. А вимоги представників патріархального світу до героїнь постає як прикриття чоловічого егоїзму та прагнення до влади.

М. Матіос в своїх романах «Майже ніколи не навпаки» та «Солодка Даруся» піддає своїх героїнь випробуванням кохання, яке впливає на їхні душі, підкреслює їхні фізичні та духовні якості і змінює їхнє життя. Це

кохання визначається відсутністю перешкод і виходить за межі розуму. У творах Матіос різноманітність тем і конфліктів відображає неповторний характер цього почуття, що охоплює різні аспекти життя – від духовно-небесного до плотського. Письменниця розуміє істинність кохання як загальнолюдську цінність. У романі «Мами» М. Матіос знайомить з силою любові між матір'ю та дитиною, та проводить своїх героїнь крізь біль від втрати. А Іванку Борсук – юну героїню «Черевичків Божої Матері» проводить крізь трагічні події війни, вбивств євреїв в 1941 році. Вона стала свідком цих подій, і вже знала відповідь на свої питання стосовно добра і зла.

Крізь призму життя селян, особливо, крізь призму жіночих дол, М. Матіос говорить про історію України. В стилі М. Матіос помітним явищем стало її звернення до історичного минулого українського народу. А в останньому романі «Мами» показує історичні події, які розпочалися ледь недавно. І саме в цій етно-колеристиці письменниця зображує долі своїх героїв.

Дослідивши різносторонньо аспекти жіночого щастя в творах М. Матіос можна зробити висновок, що щастя кожної людини, вимірюється не кількістю бід, а тим, що особа винесла у своєму серці та розумі після.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації, Київ: Либідь, 2001. - 264 с.
2. Адамовська Н. Поетика композиції роману Марії Матіос «Солодка Даруся» / Н. Адамовська. – URL: <http://romanchuk.te.ua/?p=462>.
3. Антологія української «жіночої» прози та есеїстики другої половини ХХ - початку ХХІ століть. – Львів, 2005.- 107 с.
4. Базів Л.М. Амбівалентність архетипу матері в українській модерній літературі (на матеріалі творчості Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Винниченка та О. Кобилянської) : автореф. дис. канд. філол. наук : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2013. 18 с.
5. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. – Б.м. : Об'єднання Біблійних товариств, 1990. – 1255 с.
6. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939. - К.: Либідь, 1995. - 424 с.
- 7.Боженко Є. Сто найвідоміших образів української міфології / Боженко Є., Завадська В., Музиченко Я. та ін.; за ред. О. Таланчук. – К. : Автограф, 2007. – 460 с.
8. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ : Довіра, 1992. 414 с.
9. Бурлакова В. Життя P.S/V. Бурлакова. - Київ.: «Темпора», 2016.- 94 с.
10. Ведмідь І. Три життєві уроки «Солодкої Дарусі». Спроба акцентувати деякі проблеми роману Марії Матіос / І. Ведмідь // Дивослово. – 2007. – №6. – 12–14 с.
11. Вербич В. Євангліє від Марії, або «людина навіть у безвиході має вибір» / В. Вербич// Сім'я і дім. – 2005. – № 16 (435)
12. Винокурова Ф. Доля буковинських євреїв у гетто й таборах Трансністрії в період 1941–1944 рр. (Огляд документальних джерел Державного архіву

Вінницької області). Голокост і сучасність. Студії в Україні та світі : науковий часопис. Київ : Український центр вивчення історії Голокосту, 2010. № 2 (8). 9–17 с.

13. Вірич О.В Символічні коди в романі М. Матіос «Солодка Даруся». URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZXcmGzZz_WUJ:jurnal.org/articles/2013/fill24.html+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

14. Волошук Л. В. Поліфонія художнього світу прози Марії Матіос. URL: <https://cutt.ly/qgKQQ9L>

15. Гаврилова Ю. Марія Матіос: «Хіба письменник — це не донор для того, хто бере його книжку до рук?» / Ю. Гаврилова. – URL: [http // www.simay.com.ua](http://www.simay.com.ua)

16. Голобородько Я. Буковинська орнаментика Марії Матіос// Вісник національної академії наук України. - 2008. -№3. 66-73 с.

17. Голобородько Я. Соціум душевних драм. Рефлексії над текстами Марії Матіос // Дзеркало тижня. – 30 травня – 5 червня 2009. - №19 (747). – 8 – 18 с.

19. Дивіться митець! Марія Матіос: зустріч з читачами, очікувана як ніколи книга «Мамі». Війна, БІОГРАФІЯ й нові ВІРШІ». Вересень 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-WOZ3lseeTo>}

20. Дімаров А. Марічка / А. Дімаров // Матіос М. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «Піраміда», 2005. –6 – 7 с.

21. Дончик В.Г. З потоку літ і літпотоку. - К.: ВД «Стилос», 2003. -78-89 с.

22. Жила С. «...Кожна любов інша...» Літературно-мистецька вітальня як форма позакласного читання за романом Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки»

23. Забужко О. Музей покинутих секретів/О. Забужко. -Київ: Видавництво «Комора»,2019. 832 с.

24. Зборовська Н. В. Феміністичні роздуми: На карнавалі мертвих поцілунків / Зборовська Н.В., Ільницька М. – Л.: Літопис, 1999. – 336 с.

25. Завадська Н. В. Міфопоетика простору у прозі Марії Матіос : дис. канд. філол. наук : 10.01.01. Житомир : Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2018. 216 с.
26. Ісаєнко К. П. Особливості презентації жіночого образу у прозі Марії Матіос. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. 2011. Кн. 2. 6–8 с.
27. Канонизована феміністками: що ми знаємо про Лесю Українку? URL: <https://povaha.org.ua/kanonizovana-feministkamyscho-my-znajemo-pro-lesyu-ukrajinku/>
28. Клочков, І. Поняття «буття-для-себе» і «буття-для-інших» у філософії Ж.-П. Сартра / Ілля Клочков // Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : програма і матеріали 80 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, 10–11 квітня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014. – Ч. 4. – 189-190 с.
29. Кобилянська Ольга. Твори: У 5 - ти т. - Т.5. - К.: Держлітвидав України. - 1963. - 768 с.
30. Леся Українка. Повне академічне зібрання творів у 14 т. / до 150-річчя від дня народження. Київ, 2021 рік. Український інститут книги. URL: <https://book-institute.org.ua/uk/activity/zibrannya-tvoriv-lesi-ukra-nki-u-14-i-tomah>
31. Кривенко О. В. Магічний код у повісті Марії Матіос «Черевички Божої Матері». Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського : науковий журнал. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Київ : Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2014. Т. 27 (66). № 4. 135–139 с.
32. Липа Ю. «Призначення України» - Львів: Каменяр, 2020. -501 с.
33. Марія Матіос. Поетичні майстерні. – URL: www.maysterri.com.
34. Матіос М.В. Внутрішній опір жінки в репресивних умовах існування / М.В. Матіос // Доповідь на щорічних «франківських читаннях» у Нагуєвичах. – 2007. – Серпень. URL: http://mariamatos.com.ua/zm/vistupi/vnutr_shn_j_op_r/

35. Матіос М. «Жодна книжка не допомогла жодному політикові»/М. Матіос. -Дзеркало тижня. – 2006. – №11. – 25 березня. – 12 с.
36. Матіос М. Майже ніколи не навпаки / М. Матіос. – Львів: ЛА «Піраміда», 2005. – 176 с.
37. Матіос М. «Мами» Драма на шість дій.- К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 286 с.
38. Матіос М. Солодка Даруся / Марія Матіос. - Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2005. - 176 с.
39. Матіос М. Тільки правди! Невиголошена промова Лауреата Національної премії Тараса Шевченка під час вручення відзнаки //Літературна Україна. – 2005. – 17 березня. – 2 с.
- 40.Матіос М. Черевички Божої матері. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 224 с.
41. Мистецькі одкровення Сергія Іванова// Свобода слова.- 2006.- 25 травня.- №20
- 42.Мозгова Л. Світоглядні уявлення дитини з особливими потребами (філософсько-психологічний аналіз повісті «Черевички Божої Матері») / Л. Мозгова // Дивослово. – 2015. – №1 (694). – 19–23 с.
43. Насмінчук І. Проза Марії Матіос: особливості індивідуального стилю : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.01. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2009. 18 с.
44. Насмінчук І. А. Роман «Солодка Даруся» Марії Матіос у контексті сучасної «жіночої» прози / І. А. Насмінчук / Національний культурний аспект вивчення україністики і полоністики: матеріали Міжнародної студентської науково-практичної конференції 9 лютого 2006 р. - Санок - Кам'янець-Подільський. - 2006. - 233-246 с.
45. Негодяєва С. А. Любов як християнська чеснота – домінанта епіки Марії Матіос. Актуальні проблеми слов'янської філології : зб. наук. праць. Бердянськ : Бердянський державний педагогічний університет ім. П. Д. Осипенка, 2013. Вип. 27. Ч. 1. 352–359 с.

46. Овчинников Е.О. Пластика з трипільського поселення-гіганта Тальянки (комплекс «Сім'я гончаря 1», розкопки 2011 — 2017 рр.) // Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр. — К.: ІА НАН України, 2021. — Вип. 2 (39). — 237-260 с. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/187496>
47. Павличко Д. Безодня, куди страшно заглядати / Д. Павличко // Літературна Україна. — 2005 — №2. — 20 січня. — 6 с.
48. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. -Київ: Либідь, 1999. - 491 с.
49. Павлишин Г. Я. Міфопоетична інтерпретація символів у прозі Марії Матіос. Питання літературознавства : науковий журнал. Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2011. Вип. 82. 28–34 с.
50. Павлишин Г. Рецепція роману Марії Матіос «Солодка Даруся» Дмитром Павличком / Г. Павлишин // Studia methodologica. — 2010 —№30. — 28 —31 с.
51. Патюк В. Міфологічні витоки та їх роль у сагі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки»/Валерія Патюк/2020 [Електронний ресурс]. —URL : <https://ukrlit.net/tvory/191.html>
52. Підгорна О. М. Концепти фрейдівської аналітики у прозі Марії Матіос. Текст, контекст, інтертекст : науковий електронний журнал. Миколаїв : Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2017. №. 2. 330–344 с.
53. Подольський А. Уроки минулого. Історія Голокосту в Україні : навч. посіб. Київ : Сфера, 2007. 100 с.
54. Поліщук Надія. Предивна гра психічних струн. - К., 1994. - 45 с.
- Порохняк Н. Роман-сімейна хроніка з погляду літературознавчої антропології. Питання літературознавства : науковий журнал. Харків : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2010. Вип. 79. 148–155 с.
55. Родик К. Марія Матіос: полювання за часом. Кітч-теорія народжує кітч-критику [Електронний ресурс] / К. Родик. — URL: <http://www.umoloda.ua>

56. Рудницька М. Новий етап жіночого руху / М. Рудницька // Слово і час. – 1998. – №9. –71–73 с.
57. Симоненко В. О. «Лебеді материнства». Поезії. Проза.—К.: Молодь, 1981.— 344 с.
58. Суровцев О. А. Буковинські євреї у часи Голокосту: проблема збереження історичної пам'яті. Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Серія : Історія. Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2019. № 1. 93–100 с.
59. Терен Т. Марія Матіос: Людське в людині не залежить ні від часу, ні від ідеології / Тетяна Терен. URL: <http://bukvoid.com.ua/digest/2010/03/23/215907.html>
60. Трабович І. Марія Матіос: «Від Білого птаха» до «Солодкої Дарусі». / І. Трабович. – URL: <http://ukrlit.blog.net.ua/2007/06/02/>
61. Турін К. Творчість Марії Матіос у контексті української літературної критики. URL: <https://cutt.ly/WgKQ9bV>
62. Федюк Т. Спроба осмислити історію: рецензія на книгу Марії Матіос. URL:https://www.bbc.com/ukrainian/mobile/entertainment/2013/10/131022_book_2013_review_matios_fedyuk
63. Філоненко С. О. Роман із владою (гендерні аспекти прози Марії Матіос і тетяни Устінової) / С.О.Філоненко. URL: [/http://philology.knu.ua/files/library/folklore/39/21.pdf](http://philology.knu.ua/files/library/folklore/39/21.pdf)
64. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посіб. / Р. Б. Харчук– К.: ВЦ «Академія», 2008.– 248 с.
65. Хижняк К. В. Фольклорні мотиви в творчості М. Матіос: постмодерний дискурс. Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. Київ : Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка, 2009. Вип. 32. 427–432 с.
66. Хлівна Т. О. Народна медицина у творі Марії Матіос «Черевички Божої Матері» Науковий вісник Ужгородського університету. Серія :

Філологія. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2016. Вип. 2. 364–367 с.

67. Чуйкова О. Свідомість як знання: феноменологічна і герменевтична інтерпретації онтологічної самості. Філософія освіти : науковий часопис. Київ : Майстер-клас, 2005. № 2. 143–151 с.

68. Шевченко Т. Г. Кобзар. «У нашім раї на землі». Повна ілюстрована збірка / [передм. І. Дзюби]. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 720 с.

69. Шкляр В. Маруся/В. Шкляр. -2017.-384 с.

70. Шумило Н.М. Під знаком національної самобутності. - К.: Задруга, 2003.- 75 с.

71.Щур О. І. Націонал-жіноча література від Марії Матіос. Після постмодернізму? : зб. статей / редкол. : В. Моренець та ін. ; упоряд. та наук. редагування В. Агеева. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2012. 113–121 с.

72. Якимович В. А. Імагологічний дискурс прози М. Матіос та Д. Рубіної. Кременець : Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка. Бердянський державний педагогічний університет, 2019. 210 с.

73. Якубовська М. У дзеркалі слова : есеї про сучас. укр. літ. / – Львів: Каменяр, 2005. – 750 с.

